

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXVIII.

SIJEČANJ 1932.

BROJ 1.

DR. I. KRAJAČ:

JASTREBARSKO

SJEVERNA VRTAČA VARNJAČE

U Hrvatskom Kršu, na do nedavna neprohodnim Rožanskim Kukovima sakriven je krajnji pratip duboke krške velebitske okomite vrtače. Prirodna arhitektura kamene kore zemaljske onđe je i na aps. visini ispod 2000 m veličajna, snažna i silna, a njenu strahotu ublažuje, za oko gotovo ukida: ritam harmonije oblika i razmjer dimenzija. Priroda je tu u malom opsegu i u relativno niskoj visini izrazila najviše, kako to može samo svesilna stvaralačka snaga vječnih kozmičkih zakona. Hrv. dinarski Krš je uopće realizacija antiteza na kori zemaljskoj za vječna vremena. Neposredno sa zrcala gipkog modrog mora uzdiže se tvrdi kamen do srednjih visina uzrokujući svojom pojavom naglu izmjenu oprečnih utjecaja: kontinentalne i morske mediteranske klime, koje se obje na njegovom kamenom hrptu bore. Svaka momentana potpuna pobjeda jednog ili drugog upliva bičuje more strašnim vjetrovima: burom, jugom, oštrim, da uzbjesni do u svoje inače mirne dubine. Bijesnim valom i pjenom pljuska i plače tvrdi kameni žal noseći smrt i zator u svom krilu malom čovjeku, koji se osmjeli, da ma i na časak prkositi vječnim zakonima svemoćne Prirode u kretanju.

Opis vrtače.

Upravo u tom dijelu Velebita vrtače su pod sjevernim stijenama kukova najdublje i najstrmije. Tako sjeverno uz kukove: Varnjače, Crikvina, Novotnijevog Kuka, Krajačeva i Lubenskog Kuka. Karakteristične i osebujuće su te vrtače i po svojoj strukturi i po svom položaju. U cijelom Velebitu, a napose na Sjever. Velebitu, gotovo svaki izraziti vrh ima neposredno pod sobom svoju antiteznu u obliku jedne ili više vrtača, kojih dno sa većom ili manjom sigurnošću pokazuje, da je propusno ili da je u dnu, više ili manje za oko zatrpan ponor, koji guta kišu i snježnu vodu u proljeće. U Velebitu se gorje prema samoj strukturi na svom hrptu primarno usko priljubljuje: dvije su antiteze jedna uz drugu bez prelaza, t. j. visoki greben, gla-

vica ili kuk i odmah pod njim više ili manje strma ili okomita vrtača. Jedna od najtipičnijih a možda uopće najtipičnija je sjeverna Varnjačina vrtača, koja je propala među okomite stijene odmah sjeverno pod samim grebenom kuka Varnjače. Taj visoki greben, koji je sa sviju strana gotovo okomit, a uglavnom samo s jedne strane vrlo strmo pristupačan, ima pod svojom sjevernom glavicom pravu okomitu provaliju i ogromnu poluspilju u dnu te vrtače. U opće taj dio Velebita pruža jedan tako reći alpinski filigran, jer se u relativno osrednjoj visini i na objektivno uskom prostoru pružaju izrađeni svi oblici, što ih može uopće da pruži visoko krško gorje ispod snježne linije, i to u tolikom bogatstvu, da mu valja upravo preanca iskati u alpinistički znamenitom gorju svijeta iste visine i klimatskih prilika.

I danas nakon milijuna godina stvaranja ta je gotovo okomita vrtača relativno duboka, a kakva je tek nekada mogla biti, dok nije bila zasuta otpadcima stijena i kamenjem, što ga u nju godimice taloži snijeg i kiša, što curi niz stijene, a nekada led u ledeno doba. U Velebitu je ledenjak u ledeno doba očito imao svoje posebno specifično obilježje, kako ga i danas imaju stijena i kamen. Led je vjerojatno ispunjao tipične vrtače, a njegova voda je podzemno oticala, kao i danas voda od kiše ili od snijega u proljeće. I danas je pred velikom poluspiljom pod južnom stijenom vrtače visok nasip kamenja. Vrlo je vjerojatno da se je tvrdi snijeg, možda i led, topio baš pred otvorom te poluspilje, gdje je dolazio u dodir sa vanjskim toplim zrakom. I danas u poluspilji samo malo iza tog visokog ruba dalje u početku vlada vječni tvrdi zrnati snijeg, koji se nikada ne otapa. On je najnijni i najniži obično u mjesecu studenom prije novih snjegevoda, koji ga obično u zimskim mjesecima obnavljaju za cijelu iduću godinu. I danas kroz zatrpane ili poluzatrpane pukotine u ponorima na dnu poluspilje otiče voda, koja prema slušanju odozgo mlazom curi i šumi u spilji u rano proljeće, kada se snjegovi tope. Jasno je da sve to tako nije od jučer, nego od milijuna godina. U svakom slučaju i laik rnože i danas da opazi da su voda i led formirali današnji oblik vrtače i poluspilje pod njom, koje su i u ledeno doba mogli primati samo ograničenu količinu snijega i leda, jer radi svoje okomitosti do vrhovnih rubova uopće nemaju većeg sliva, nalazeći se ~~isk~~ pod samim glavicama, koje krune gornje rubove vrtače. To će biti uzrok, što je i danas vidljiv uglavnom prvotni oblik vrtače i poluspilje pod južnom stijenom, ma da se od godine do godine prema opažanjima rnože da konstatira kretanje palih kamenih blokova sa nizvodnog ruba poluspilje u pravcu snijega u današnju poluspilju (sl. 1.). Da li i što podzemlje krije, to imaju da ispitaju budući istraživači.

Ova tipična vrtača prema karti 1 : 25.000 pokazuje u razini aps. visine od 1600 m dimenzije od oko 240 m dužine u ~~pravoj~~ crti u

smjeru sjever-jug, a oko 100 m širine približno u pravcu istok-zapad. Tim dimenzijama bit će ona jedna od najvećih o k o m i t i h vrtača Hrv. Krša.

Kroz stoljeća ona je valjda bila od ljudi djevičanski netaknuta. Suri gorski orao, suvereni vladar visine, možda je jedini silazio u njene hladne i tamne dubine, da u potpunom miru može udovoljiti potrebe svog dnevnog održanja, glođući u miru otetu ili uginulu mladu divokozu (kako svjedoči kost, što se je u visokom južnom pokrajnom rukavu velike istočne spilje pronašla dne 6. IX. 1930.).

Južna stijena vrtače

S južne strane zatvara ovu vrtaču sjeverno stijenje kamenog kuka Varnjače, koja u donjoj većoj svojoj polovini visi nad samom vrtačom. Ta se nadvisna stijena računajući od najniže točke velike poluspilje pod njom uzdiže do najviše točke stijene na sjevernoj glavici grebena kuka Varnjače od oko 150 ili 170 m relativne visine. Kao živa krška antiteza sjevernoj glavi Varnjače, koja će biti oko 1630 m aps. vis. visoka, nalazi se okomito pod njom u toj stijeni velika poluspilja u južnom rubu vrtače. Prema tome današnje najniže dno vrtače spušta se po svoj prilici do oko 1480 ili 1460 m aps. vis. (Ova južna stijena vrtače, a sjeverna stijena Kuka Varnjače u svom donjem dijelu ilustrirana je u »Hrv. Planinar« 1930. br. 8. sl. 5 i 6). U visini od po prilici dvije trećine stijene može se stijena traverzirati u pravcu zapad-istok po zarasloj nagnutoj polici. To je bez ikakvih pomagala u dubokom snijegu izvršio g. ing. Ante Premužić dne 26. IV. 1930. Inače je ova sjeverna stijena kuka Varnjače sa svojim okomitim kaminima do danas netaknuta.

U dnu ove stijene nalazi se ogromna poluspilja (sl. 2.), kojoj je otvor visok oko 25 m, a širok oko 30 m. Poluspilju sa gornje strane zatvaraju ogromne nadvisne kamene draperije ukrašene dugoljastim žljebovima, koje su voda i led kroz milijune godina urezali u kamen, što visi nad otvorom. Ogromno kamo zjalo seže duboko u trupinu stijene. U polutmini se prvi čas jedva razabiru zadnje stijene. Tlo poluspilje se strmo spušta pod zemlju, a pokriveno je vječnim otvrdnulim snijegom, iz kojega se obično prema vanjskom zjalu diže slabo prozirna maglica. Snijeg se može držati preko čitave godine, ma da je poluspilja otvorena, jer je poluspilja okrenuta prema sjeveru; snijeg je u kamenu, a sve je na dnu uske okomite duboke vrtače (sl. 3.). Poluspilja se unutra proširuje te će biti oko 40—50 m široka. Njena strma duljina će biti oko 60—70 m. U snijegu na podu spilje nalaze se okrugle pukotine kao nastavak nepoznatih podzemnih ponora u snijegu, koji gutaju vodu iz snijega i onu što curi sa podzemnih stijena

poluspilje za kiše i u vrijeme, kada se snijeg topi. Zato valja po snijegu vrlo oprezno ići, osiguran konopom, kopkajući cepinom po snijegu, a to napose u stražnjem dijelu pred jugoistočnim krajem spilje, gdje su ti ponorići vidni u snijegu.

Istočna stijena vrtače

Jednako je okomita, i ako ne nadvisna, duža istočna stijena strme vrtače. I ona je nepristupačna i netaknuta do danas. Nešto je niža od sjeverne stijene. Njena visina kretat će se između oko 100 m u njenom sjevernom dijelu i do 130 ili 150 m u njenom južnom dijelu. Ona je jače razvita nego južna stijena vrtače. U južnom dijelu kruni nju tipična i markantna kamena glavica, koja se okomito diže iz dna vrtače. To je Poljakov Tornj, visok oko 1620 m. U sjevernom se dijelu stijena razvija u goleme okomite kamene polutulce obeliske, koji malo u zaledu dižu nad sobom tipičnu tubastu glavicu (sl. 3.) čini se, nešto višu od Poljakovog Tornja. Ova glavica sačinjava već sastavni dio centralnog masiva visokog hrpta između Novotnićeva Kuka i Vratačkog Kuka. Među polu-tulcima i na njima su dugi zarezi u kamenu kao uske okapine nepoznatog sadržaja. Pod vrhovima su škulje, u kojima živu divlji golubovi. Na tubasti vrh nad njima sa sjeverne strane, dakle sa podine visokog središnjeg hrpta, uspeli su se dne 6. IX. 1930. po podne dr. Ivan Krajač i Vinko Čuljat.

Nad središnjim dijelom stijene je niža nemarkantna središnja glavica, a pod njom nekako u polovini stijene je jedna nepoznata, čini se, normalno nepristupačna bunarska sniježnica, koja se ističe svojim oblikom i dugoljastim otvorom okapine. Od nje ide sveudilj visoko u samoj stijeni fantastično zavijugan kameni kanjon posut u dnu otvorenima sniježnicama sve do nad samu vrtaču.

Po prilici iz polovine visine ove Varnjačine sjeverne vrtače sa sjevera pod rečenim kamenim tulcima može se traverzirati stijena po jednoj polici, na kojoj rastu smrčevi, a sa koje je, čini se, moguć uspon između oba ova vrha (sjevernog i centralnog) na sam hrbat stijene.

Između rečene središnje glavice nad istočnom stijenom i Poljakova Tornja a malo u zatku nalazi se pod najvišim rubom stijene prirodni kao gotski luk, prirodna kamena vrata, pred kojima sa strane vrtače raste smrč, a sa strane brijege bukva, dok nad njim stoji stijena uska kao zid, koja južnije vodi prema Poljakovu Tornju. Ispod ovih prirodnih vrata, a u stijeni sjeverno pod Poljakovim Tornjem nalazi se opet bunarska vrtača velikih dimenzija.

Na Poljakov Tornj je moguć uspon po mjestimice vrlo strmom uskom kamenom jugozapadnom grebenu, kuda se je na nj po snijegu

popeo g. Ante Premužić dne 26. IV. 1930. kao prvi i jedini do danas. Laganje se dade proći i po sjevernom takovom kamenom grebenu sa Poljakova Tornja i spustiti se do rečenih vrata, što je također istog dana izvršio g. ing. Ante Premužić. Pod Poljakovim Tornjem zapadno nalazi se visoko u stijeni otvor jedne male neistražene spilje, do koje vodi dolje zeleno strmo korito. Pod Poljakovim Tornjem u dnu vrtače nalazi se uskom kamenom stijenom kao prezidom od vrtače odijeljena šupljina, kao ogromni široki bunar, u kojoj nije niko bio. Ta se okomita kamena pregrada vidi na obje slike stijena vrtače u »Hrv. Planinaru« br. 8. god. 1930. sl. 6. i 5., a napose na slici br. 6. Sjevernije koso pod Poljakovim Tornjem nalaze se u dnu ove Varnjačine vrtače ogromna prirodna kamena vrata u stijeni (sl. 4.), ulaz u spilju sa strmim tlom. Vrata su pod ulazom visoka oko 24 m, a široka oko 10 m. Bez ikake poteškoće može se kroz taj srednje dugi (navodno do trideset metara) ulaz penjati uzbrdo, dok se na drugoj strani ulaza dode u oveliku kruglastu prostoriju bez svoda sa okomitim kamenim stijenama kao na dnu golemog bunara, kojega se stijene okomito prema nebu otvaraju i koji dobiva svjetlost odozgo. U jugoistočnom uglu tog bunara nastavlja se spilja u stijeni danas valjda kojih 10—15 m duga kao prava spilja postajući potkraj sve uža i uža. U opisanom visokom kamenom prolazu, koji vodi ovamo iz vrtače nad desnom, dakle južnom stijenom prolaza, nalaze se dosta visoko nad tlom dvije manje spilje. U zapadnjoj je gđa Hela Krajač dne 6. IX. 1930. našla rečenu životinjsku kost. Sa lijeve se strane ulaza sa stropa niz okomitu liticu pozna, kako trak vode pada sa kamenog svoda u taj prolaz. Rano u proljeće izgledalo nam je doista kao da smo iz vrtače čuli šum malog vodopada. Valjalo bi konstatirati: je li to iz poluspilje u južnoj stijeni vrtače ili iz ove spilje u istočnoj stijeni vrtače ili što je najvjerojatnije u obje.

Kako sama vrtača, tako i sve ove kamene tvorevine u njoj ogromnih su dimenzija, ali kamene kulise uz njih, nad njima i pred njima imaju takove omjere prema dubini same vrtače i njenim stijenama, da sve izgleda potpuno skladno i harmonično u onoj kamenoj divljesti i strahoti kamenih oblika u detalju. To je kao u ogromnoj crkvi dobrih omjera, te na prvi pogled ne izgleda neobično veliko, sve dok čovjek ne počinje silaziti, mjeriti i prisposabljati visinu čovjeka prema spilji i stijeni. Mjere dane ovdje su uzete na osnovu fotografija s ljudima.

Sjeverna strana vrtače

Sa sjeverne se strane vrtača nastavlja strmim, danas zelenim točilom, koje vodi do strme stijene, visoke na najnižem mjestu 10—15 m, koja će uz stanovite opreze i poteškoće po svoj prilici dopu-

štati i ako teži uspon. Tu je sa sjeverne strane iza nje sedlo (i s te strane je najniža stijena vrtače), kojega se točilo preko i nad onom stijenom nastavlja konačno u obliku krškog vrtića i strmog sedalca sve do istočne spojnica između Novotnijeva Kuka i glavnog središnjeg hrpta prema Vratačkom Kuku. Na dnu t. j. na početku ove niske sjeverne stijene nalazi se mala spilja, kroz koju je moguće na drugi gornji otvor opet izići u stijenu. Sa zapadnog gornjeg ruba vrtače može se tu lagano saći nad ovu malu stijenu, koja zatvara točilo. Sa tog mjesta nad ovom sjevernom stijenom vrtače može se opet dalje traverzirati pod velikim kamenim polutulcima u južnim najbliži dio istočne stijene, kako je već rečeno.

Zapadna stijena vrtače

Zapadno pobočje ove sjeverne Varnjačine vrtače nosi odmah do južne stijene vrtače (u kojoj je poluspilja) vrlo strmo točilo, koje sa strane ove vrtače svršava gore sa okomitim procijepom, u koji se je ukliješto veliki kameni blok. Radi toga čini se da nije prohodno ili barem vrlo teško i valjda samo uz pomoć umjetnih sredstava. Taj je procijep u stijeni dobro markiran i s druge strane prema vrtači južno pod Novotnijevim Kukom (Puževa Dolina), dakle je nekada morao biti neteško prohodan.

Ostali dio zapadnog pobočja ove sjeverne vrtače Varnjače je stijena, koja na sebi nosi kosu i dosta strmu obraslu policu, što počinje na sjevernom dijelu te stijene visoko odmah pod gornjim rubom vrtače a prema jugu se strmo spušta prema rečenom jugo-zapadnom točilu i približuje se tlu točila na desetak metara visine. Donji dio stijene pod policom je okomit sa vrlo dubokim žljebovima u kamenu. Gornji dio nad policom je vrlo strm, ali uz pomoć klekovine ipak, i ako teško, prohodan u svom sjevernom dijelu. Ova kosa polica u zapadnoj stijeni sačinjava današnju prirodnu mogućnost silaza u vrtaču. Počinje jedva zamjetno i strmo na sjevero-zapadnom rubu vrtače odmah gdje se izdanak Novotnijeva Kuka drži vrtače i tu treba početi sa silazom. U sredini je širok. Pri silazu valja se držati uvijek točno pod gornjim dijelom stijene i ne smije da planinara zavede tobožnji izravni silaz, jer takovog nema. Tako se pošlagano planinar mora da spušta koso točno pod samim gornjim dijelom zapadne stijene duž vrtače, držeći se upravo uz sam početak strmine stijene, dok tako ne dođe na sam rub police, odakle se kojih desetak metara ruši okomita stijena u rečeno točilo pod jugozapadnim dijelom vrtače. Ta stijena, ma da je okomita, lagano je penjački prohodna i za svakog normalnog čovjeka, jer ima jedan izvrstan kamin, kojim se silazi, sa dobrim hватовима i stavovima i dobrim hrapavim kame-

Foto: dr. I. Krajač
VRTAČA VARNJACE: 1. OTVOR OKRUGLE POLUSPILJE.

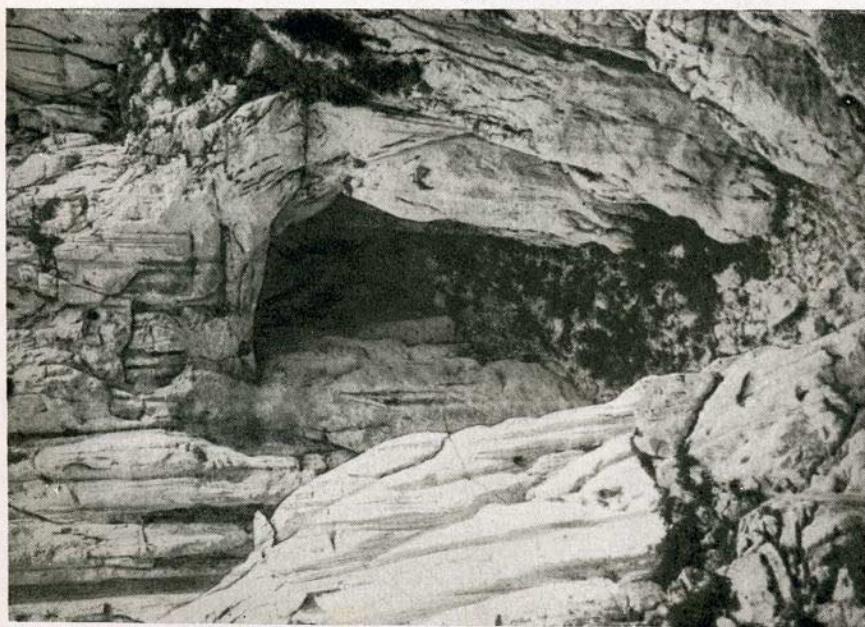

Foto: dr. I. Krajač
VRTAČA VARNJACE: 4. VRATA U SPLJU U ISTOČNOJ STIJENI.

Foto: dr. I. Krajač

VRTAČA VARNJAČE: 2. VJEĆNI SNIJEG U POLUSPILJI.

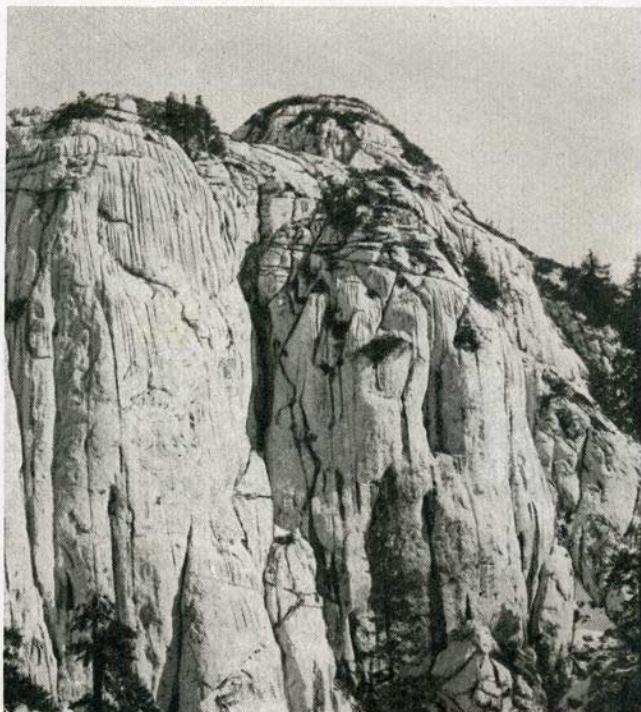

Foto: dr. I. Krajač

VRTAČA VARNJAČE: 3. ISTOČNA STIJENA SA GLAVICOM.

nom, a koji na najeksponiranim mjestu (pri silazu na desno) ima u svojem oštrom kamenom rubu oveću luknju, u koju se može ovjeti cijela ruka. Sišavši jednom na točilo silazi se vrlo strmo prema opisanoj poluspilji. Valja paziti da kamen što ga gurne slijednik, ne udari radi velike strmine prednika pod njim. Po prilici ispod polovine ove police u zapadnoj stijeni, kojom se silazi, nalazi se pri silazu na desnu ruku mali ponor, koji nije ispitana.

Dosadašnji silazi u sjevernu vrtaču Varnjače

Ova strašna vrtača, zatvorena sa svih strana teško prohodnim Kukovima, bila je i u novije doba sve do pred kratko vrijeme potpuno nepoznata. Nisu je poznavali ni inače detaljni i najbolji poznavaci Rožanskih Kukova, kao na pr. Maćan Šegota iz Vlake-Stinica. Meni je upala u oči, kad sam se prije odabranja mjesta za današnju Rosijevu kolibu prvi put popeo na Novotnijev Kuk, odakle se dobro vidi da je to vrlo strma i velika okomita vrtača. Radi toga sam dne 23. X. 1929. sa Novotnijeva Kuka uputio partiju, koja je sastojala od g. ing. Ante Premužića, Marka Vukelića i mene na kameni zapadni rub iste vrtače najprije u namjeri, da je odozgo dobro pogledamo. Došavši na dogled njene južne stijene, velike poluspilje i cijele istočne stijene, bili smo tako iznenadjeni, da smo odlučili odmah da svakako sađemo u nju. Dojmove sa toga prvog silaza u ovu paklenu dubinu i vanredno teški povratak iz nje opisao je g. ing. Ante Premužić u »Hrv. Planinaru« 1930. br. 6. Drugi silaz u vrtaču Varnjače izvršili su gđa. Hela Krajač, mladi Čuljat i potpisani dne 6. IX. 1930. Treći silaz izveli su 17. VIII. 1931. gg. J. Modrić i Kirin iz Zagreba, Joso Gržanić i Joso Sušić iz Senja sa potpisanim.

A sada: vivant sequentes u novoj godini 1932!

OD PLEVLJA PREKO SINJAVINE DO KOLAŠINA

Dne 21. srpnja prošle godine krenusmo željeznicom iz Sombora preko Beograda u Užice, kamо stigosmo u jutro drugoga dana. Nakon zajutarka podosmo dalje prema Višegradu krajem, koji je pun prirodnih ljepota, a željeznička je pruga tako smjelo trasirana, da te srsi prolaze na pojedinim okukama i nad dubinom, u koju se mora vlak postepeno spuštati. Sretno prođosmo Višegrad i oko pola dvanaest sati stigosmo u našu konačnu stanicu Ustiprača—Goražde na pruzi Sarajevo—Višegrad—Užice—Beograd. Ukrasmo se u autobus, koji vozi do susjedne Goražde divnim i romantičnim krajem doline Drine, da odavle nastavimo dalje naš put prema Plevlju. Na brzo smo nešto malo založili i okrijepili se, i u 1 sat popodne krenusmo u punom autobusu put Plevlja.

be Dan je bio maglovit i tmuran, što je mnogo smetalo, jer je ona divna i slikovita krajina gubila mnogo na svome čaru. Tek kada stigosmo u romantične i prirodnim ljepotama bogate Čajniće, probilo je neko vrijeme sunce guste magle tako, da smo uživali makar i na kratki čas u ljepotama okoliša i samog smještaja mesta Čajnići. Od Čajnića počinje postepeno uzdizanje, a cesta vodi kroz miješanu sastojinu šume do najvišeg uspona cesta na sedlu Metaljka. Od Metaljke je dalje visoka površ puna zelenih košnica i plodnih polja izmiješanih sa osamljenim skupinama drveća. Prevalivši tu površ stigosmo po gustoj magli konačno oko 7 sati popodne u Plevlje. Potražismo konačište i smjestimo prtljag, oko kojega je nastala prava bitka plevljanskih fakinčića, jer su svi (a bilo ih najmanje dvadeset) htjeli da nose naš prtljag u hotel. Nakon toga prođosmo se ulicama varoši.

Plevlje i Tara.

Plevlje ili, kako ga Crnogorci zovu, Plevalje (turski Tašlidža) leži u sjevernom kutu visoravni, iznad koje se uzdiže vrh Bogiševac (974 m), dok Plevlje leži oko 769 m. Na jug se od njega proteže visoravan do podnožja Jovik planine (1321 m), na istoku ga okružuju izdanci Mirajlović planine, a na zapadu ga omeđuje rijeka Čehotina. Tipična turska varoš sa brojnim vitkim minaretima, običajnom sahat-kulom, bučnom čaršijom i uskim dosta čistim ulicama, uz koje su nanizane što zidanice što drvenjare. Novije zidane zgrade nalaze se izvan toga staroga dijela. Po svemu se vidi, da je Plevlje nekad bilo središte sandžačkog vilajeta, u kom se usre-

dotočila sva trgovina kao i politički život toga kraja. I danas je Plevlje središte sreza, pa je stoga i danas još dosta bujan život po čaršiji i ulicama koje se na nju vezuju. Središte je sreza, a na istočnom dijelu grada nalazi se lijepa i prostrana zgrada gimnazije.

Kako je sjutradan osvanulo jutro u gustoj magli, odlučismo ostati u Plevlju, jer nema smisla putovati maglom kao kroz tunel, da ne vidiš ni lijevo ni desno na tri koraka ništa. Do podne upotrebismo, da nađemo kiridžije i da s njima uglavimo što niže cijene, jer su nas upozorili, da ta svojta strancu nabija dvostruku, a i veću cijenu za konje nego domaćima. Nakon brojnih ponuda uglavimo s dvojicom muslimana taksu za konje i uročismo sastanak pred hotelom za sjutra u pet sati ujutro. Ostatak dana upotrebimo u dalnje razgledanje varoši, a poslije podne uputismo se u nedaleki pravoslavni manastir, koji se nalazi sjeverno od Plevlja udaljen koji sat hoda. Predvečer se razvukle magle, a zapadno sunce davalo nam nade, da će sjutra biti lijep dan.

Sjutradan u jutro u dogovorenou vrijeme nađosmo se s našim kiridžijama, i za četvrt sata bilo je sve spremljeno na konje. Udarismo kroz južni dio varoši i za kratko vrijeme ispadosmo u lijepo i bogato plevljansko polje obasjano prvim zrakama ljetnoga sunca. Tihi povjetarac blago nas je rashladivao i lelujao zlatnim talasima dozrele pšenice, koja je gotovo prekrila veću čest polja.

Prešavši preko mosta na rijeci Čehotini zakreće novo zidana cesta prema jugozapadu postepeno se uzdižući sjeverozapadnim obronkom Korjen planine. Svuda nas prate plodna polja dozrele pšenice, a tek kad skrenusmo sa ceste na prečac što vodi iznad sela Kruševa, iznenadno se promijeni lice kraja i mjesto plodnih polja zalazimo u divne gorske košanice obrasle dijelom crnogoričnom, a dijelom bjelogoričnom šumom. Sunce je baš junački prišipalo, kad stigosmo oko 2 sata u Glibače malo gorsko mjestance, gdje smo se malo odmorili i okrijepili. Iz Glibača udarismo divnim i pitomim krajem do zadnjeg sandžačkog naselja Zaglave, odakle smo već zapažali konture toka rijeke Tare, jer se pred nama u daljini ukazaše klisure uz lijevu obalu Tare zvane Crna Greda.

Prešavši sedlo Ravne gore (1227 m) počesmo se spuštati desnom dolinom Tare prema selu Lever ili Nefertara, a koje se nalazi po prilici u sredini 1000 m visoke lijeve dolinske strane Tare. U početku spuštanje nije baš preporno, jer prolazimo kroz vapnenački dio dolinske strane, no kasnije biva spuštanje sve teže, jer prolazimo preko velikih točila, a zatim dolazimo u područje rasstresenih pješčenjaka, koji se skupa s nama ruše, pa moraš uprijeti sve sile, da se uzdržiš i ne odjuriš niz strminu. Uz to je sunce pripeklo baš na toj strani, a hlada ni otkuda, jer i ako je dolina zelena.

to je baš na mjestu silaza obrasla tek šikarom, koja ne pruža nikakva hлада. Teda negda stigosmo do Nefertare, koja se smjestila na oširokoj dolinskoj terasi, odakle je vanredan pogled na Taru prema jugoistoku, pa ju zapažamo duboko dolje pod nama kako se u svom smaragdnom ruhu poput ogromne zmije tiho i nečujno provlači kroz sure i okomite klisure. Pred nama se ustrmila impozantna Crna Greda, a prema sjeverozapadu dugački hrbat Crnoga Vrha (1628 m) koji se nalazi uz lijevu stranu Tare.

Dugo smo promatrali veličanstveno korito Tare, koje je urezano 1.000 m u čvrste kamenite stijene, između kojih mirno teče hladna, bistra, smaragdno zelena Tara. Već se sunce dobro nagnulo k zapadu, kada smo nastavili naše spuštanje prema Ćupriji, koja spaja jednu obalu Tare s drugom odnosno Sandžak sa Crnom Gorom. Prođosmo mimo žandarmerijske stanice (nekadanje karaule), koja sablasno strši na visokoj kamenitoj stijeni i u par časaka eto nas na mostu, a odavle do hana, u kojem odlučismo prenoći, jer je već pao prvi sutan, kada smo došli do hana. Čekajući na večeru raspleo se živ razgovor sa našim domaćinom, koji je na nas stavljao stotine raznih pitanja, a kasnije kod večere eto i žandarmerijskog narednika, koji se je vraćao sa svoje službe, pa doznavši već gore na Pirlitoru, da su stranci u hanu, došao je da ovrši svoju dužnost, da vidi tko je. Neki je to osebujan čovjek! Sin ravne Slavonije koji se eto već desetu godinu kida po tim vrletima, stanuje poput čuka u onoj visokoj karauli, a ipak je zadovoljan i ne želi otale otici! Pričao nam je mnogo toga iz prvih dana svoje službe u tom kraju, kako je vladala velika nesigurnost od raznih drskih napadača, koji su sve jedan po jedan došli pod pravdu i zakone. Naš se starina upravo raskokodakao, kao da nije prevadio toliki teški put i bilo bi sigurno i dalje potrajalo posijelo, da nisam ustao i rekao, da je doba počinku, ako se želi sutra iz jutra nastaviti put, jer Žabljak je još daleko od Tare.

Pirlitor i Sinjavina planina.

Sutra dan ustadosmo, kad je već sunce bilo orumenilo Crnu Gredu, snimismo nekoliko slika Tare, i krenusmo dalje. Uspon lijevom stranom doline Tare i ako je strmiji, daleko je lakši nego na desnoj strani, jer je širok put dobro sveden po čvrstoj vavnenačkoj stijeni. Nakon dva sata laganog uspona i razgledavanja okoliša stigosmo na najvišu točku, na Pirlitor. To je duboki zarez u kamenitim stijenama između Crnog Vrha i brda Pirlitor (1309 m), koji izgleda poput kakvih vrata, kroz koja je moguć prolaz na Taru. Važnost toga prelaza potvrđuje činjenica, da je na vrhu Pirlitora bio sagrađen tvrdi grad, koji je dominirao objema stranama Tare. Danas

se od toga grada ne vide više ni ostanci. Kroz Pirlitor stupismo na prostranu ravan Drobničkih Jezera, koja se pruža na zapad do podnožja Durmitora, na jug do Sinjavine planine, a prema istoku i sjeveru zatvara ih dolina rijeke Tare. Najljepši kraj Jezera je sjeverno od mjesta Žabljak prema Tari. To su divne visokogorske košanice sa skupinama krasne tamne crnogorične šume (jela i smreka), koja prema Crvenoj Gredi i Štulcima prelazi u suvislu zonu šume. U južnom i zapadnom dijelu pretežu pašnjaci, a na mjestima ima i zemlje težatnice. Preko karakteristične udolice Međužvala pređosmo do selo Medinače, a odavle preko Suvog Polja i Mesdola stigosmo po podne oko 4 sata u Žabljak. (Vidi opis Žabljaka u »Hrv. Plan.«, br. 5. 1931.) Tu nas srdačno dočekaše naši znanci od prošle godine Marko Karadžić i njegova svojta, pa kako smo odlučili, da obidemo Ališnicu, Glavu, Račvan i Oblu Gredu u Durmitoru, to smo se smjestili kod našega Marka. Dva dana odredismo za obilaženje tih krajeva Durmitora, a nakon povratka krenusmo dalje.

Put naš je vodio u pravcu sjeveristočnom od Žabljaka prema sjevernim izdancima Kučajevice planine, a kroz jugoistočni dio Jezera. Stigosmo do zaselka Junča Đô, odakle vode dva puta prema Sinjavini. Prvi vodi jugoistočno preko visoravni Pešeljevice, a drugi prema istoku, a zatim usporedo s prvim preko visoravni Šaranici. Mi smo odabrali ovaj potonji kroz plitku udolicu obraslu travom, iz koje proviruju kamene valutice snesene ovamo sa vodom snježanika Durmitora. Prođosmo mimo zaselka Šumanaovac, ispod kojega skreće naš put prema jugoistoku preko Suvog Dola, a odavle zađosmo u područje visoravni Šaranaca. Kraj je ovaj nepregledan pašnjak, no ove godine bijaše tužno ga pogledati, jer je sva trava izgorjela od silne žege i suše do korijena, pa umjesto da je bio bujno zelen, podavao je tužnu sliku žalosnih boja žuto sive trave i sivog kamenja. Inače je to prostrana ravan, često ravna kao stol, kao kod Njegobuđa, gdje se drže godišnje konjske utrke kršnih Drobnjaka. Nakon Njegobuđskog polja skreće put prema padini Kučajevice, pa što dalje idemo, biva i dolina sve uža, ali prirodno ljepša, jer je padina Kučajevice obrasla lijepom visokom miješanom šumom, a i uzduž doline nalazimo grupa crnogorice. Prođosmo zaselak Zmijinaca, pa južno od njega do malenog Zmijinačkog jezera. Jezero je dosta slikovito smješteno u sredini doline, u pretežnoj česti obraslo šašom i drugim povodnicama, a gdje nije obraslo, tamo je zatvoreno zelene boje. Svoje je ime dobilo po brojnim zmijama, koje se u onom šašu i travama skrivaju i love svoj pljen. I mi smo vidjeli neko desetak komada bjelouški, kako vješto plivaju između gustog šaša.

Kako je bilo već kasno, od'ucismo prenoći južno od jezera kod katuna, kamo stigosmo u kratko vrijeme. Podigosmo naš šator, složismo prtljac pod njega, i sad je trebalo ogledati za drva i večeru. Naš vodič Stevo pobrinuo se za drva, a ja za večeru, dok je naš starija S. otišao u katun, jer je tamo ležao jedan teški bolesnik, kojega je valjalo pregledati i propisati mu ili dati lijek. Nakon večere prosvjedismo još malo uz vatru, noć je bila vedra i mirna, samo daleko tamo oko Durmitora znalo je od časa do časa bljesnuti. Zavukosmo se pod šator i za kratko vrijeme neki su već debelo hrkali. Oko 2 sata iza ponoći počelo je sijevati i takvom žestinom grmjeti, da se je zemlja ispod nas tresla. No kiša nije još počela padati. Grmljavina je bivala sve žešća, od svih strana unaokolo nas samo se je čuo užasan trijesak i lomljava, a gustu tamu presijecale su munje prelazeći s jednog kraja obzorja na drugi. Ova strašna prmljavina praćena silnim blijeskom potrajala je sve do 4 sata, kada je iznenadno prestala, a spustila tiha kiša. Oko pol šest u jutro lijevalo je kao iz kabla, no unatoč tomu nutrinja našeg šatora bila je suha. U to se iznenadno smrači i spusti silan led, koji je prouzrokovaо silnu buku na platnu šatora, napunio nam odvodne žlebove oko šatora, pa je sada počela voda zalaziti i u šator. Složismo stvari na suho, a mi čučeći čekali smo dok prođe nevrijeme. Svaka pjesma ima konac i kraj, pa je tako i tome nevremenu bio kraj i počelo je malo iza toga probijati sunce. Skupismo brzo naših sedam šljiva, i oko 9 sati krenusmo kroz Mušov Dô u šumu Bankušu, pa preko istoimenog sedla siđosmo na Pašino polje odnosno na početak Sinjavine planine.

Čudna je ta Sinjava ili kako je neki zovu Sinjajevina! Jedan bezbroj usporednih gorskih kosa, čas duljih čas kraćih, između kojih se nalazi pravi labirint raznih dolina i udolica, bezbroj putova i staza, a nigdje jednoga zelenog stabla. Ljuti krš, koji izgleda kao preoran, a između tih kamenitih brazda raste trava, koja mora u vlažnim godinama biti bujna, jer kako su nam pri povijedali, pasu na Sinjavini brojna stada raznog blaga, što svjedoče i brojni katuni smješteni po raznim dolovima i uvalama. U sjevernom dijelu ima nešto šume i osamljenih stabala crnogorice, no što dalje idemo prema jugu, sve je manje vegetacije i trave, pa je na kraju Sinjavine oko Vratla strašan krš, pust i gol, prava kamenita pustinja. Vode nema po cijeloj Sinjavini, nego ljudi zimi naslažu u prisojnim udolinama velike hrpe snijega, dobro ga zbiju i pokriju debelom naslagom slame. Ovako spremljeni snijeg drži se do novoga, pa smo i mi u jednoj takvoj udolici našli ovakvo spremište i njime se poslužili. Isto tako nema ni gorivog drva pa ljudi moraju da iz daleka donose suhu klekovinu na noć, jer noći su na Sinjavini silno hladne.

Od Pašinog polja udarismo pravcem istočnim prema sjeverozapadnoj padini brda Korman (1924 m) jakom uzbrdicom. Magla se spustila gusta i neprobojna da ne vidiš druga pred sobom. Sipi kao u jeseni, a lagani sjeveroistočnjak snizuje i onako nisku temperaturu, tako da nam se već gotovo ukočiše udovi. Prebo brda i dola stigosmo teškom mukom do Čolanovih katuna, koji se nalaze između Kormana i Šiljate glavice. Tu smo se udomili u katunu Kneževića rodbine našeg Steve, i onako promrzli jedva dočekasmo toplu sobu. I ako je bilo tek dva sata po podne, morali smo po nagovoru Kneževića ostati, jer kako on reče. »Ni mi, gospodo, ne idemo nikuda, kada na Sinjavini leži magla, jer se izgubi svaki put i pravac, pa možeš po dane lutati, a da ne izideš na kraj«. Nije ni čudo, jer Sinjavina je oko 15 km široka a toliko i duga. Sjutradan u jutro bilo je još sve obavito gustom maglom, tek oko devet sati nešto se digla, a mi brže bolje put noge, pa hajde dalje. Predosmo preko istočnog dijela Kormana na Suvo Polje pa preko stanova Otmicevac banusmo oko podne na stanove Zastarac. Kako je sunce punom snagom zasjalo, odlučisimo da malo založimo i da posušimo naš šator, koji je ostao mokar još od noćašnje kiše i leda. Tu smo na podnožju golog Velikog Starca (2034 m) ostali oko sat, a zatim nastavili put preko Milackog Pribroja na Ječmenov Dô. Što smo dalje išli prema jugu, bila je golet sve veća, i tu oko Ječmenova Dola postigla je valjda svoju kulminaciju. Strašan krš, sve sivi tvrdi vapnenac, a pred tobom se ustrmile visoke gole i klisuraste pećine Morackog Gradišta (2216 m). Nakon slikanja impozantnog Gradišta skrenusmo prema istoku do stanova Vratlo, a odavle kroz previju Vratlo dodosmo do na rub doline Plašnice. Kolika li iznenadenja i kolike li ogromne razlike u jednom koraku na terenu? Za nama strašan krš i kamenita pustinja, a pod nama divno zelenilo i raskošna bujnost flore i vegetacije, sa obiljem pitke vode. Čovjeku se čini kad silazi iz one kamenite pustinje, da se približuje raju; tako iznenadno djeluje na njega veličanstvena dolina Plašnica. Okružena je sa zapada visokim, golim i nazubljenim grebenima Babino Vrha, Stola, Gradišta i Šupljache a sa istoka zadnjim gorskim kosama Sinjavine: Jablanovim Vrhom i Vučjom Glavom, vrhuncima iznad 2000 m. Spuštanje s Vratla u dolinu vrlo je naporno poradi jake strmine i sipkog kamenja, no stupivši na bazu doline, odmah nam odlane, jer nogu stupa po mekšem tlu, a oko uživa na bujnom zelenilu vegetacije. To nas je tako opčaralo, da smo išli polagano kao puževi ne mogući se nagledati ljepota Plašnice i njene okolice. Šteta je bila, što je bilo već tako kasno, da nismo mogli snimiti dobrih slika, jer i ako su još okolišni vrhunci bili u grimiznom svjetlu zapadajućeg sunca, to je u dolini već bilo tamno i prve pro-

zirne večernje sjene provlačile se već dolinom. Prođosmo Kalića selo i selo Lipovo, pa kad stigosmo do sela Blatina, već je bila tamna noć, i stoga udarismo ovdje naš šator i tu proboravismo u bladnoj i jako vlažnoj noći. U rano jutro krenusmo preko Vratla prema Kolašinu, pa uskoro izidosmo na glavnu cestu prema Kolašinu i, prešavši most preko Tare, osvanusmo veseli i svježi oko pola osam sati u jutro u Kolašinu.

PROF. U. GIROMETTA:

SPLIT

JAME I PEĆINE PRIMORSKOGA KRŠA

Malo koja zemlja može da se s ubavom Dalmacijom takmiči obiljem i raznoličnošću prirode, a to ne samo s razloga, što se u njoj ljudko spaja velebna priroda plavog Jadrana s onom kršovitog kopna, već ponajpače zato, što su fizičke, geološke i meteorološke prilike otočke i kopnene Dalmacije jako raznolične. Velika raznoličnost spomenutih odnosa upravo je uvjetovala ono silno bogatstvo i onu veliku raznoličnost njene morske i kopnene prirode.

Dok nam istočni Jadran sa brojnim svojim otocima, otočićima, školjima, grebenima i konalima predstavlja golemu riznicu najrazličitijega morskog življa, dotle se flora i fauna kopnene Dalmacije ističu takvom raznolikošću, da izazivaju silnu atrakciju čak i kod najindiferentnijega posmatrača. Zanimljivi elementi vazda zelene »macchie«, kojima se dalmatinsko Primorje kiti, prelaze prema kopnu postepeno u druge florističke pojase, u montani, submontani, predalpski i napokon — na najvišim planinskim vrhuncima — u subalpski floristički pojas. S obzirom pak na faunu pokazuje Dalmacija u toliko veliku raznoličnost, u koliko se u sjevernoj i sjeveroistočnoj Dalmaciji javljaju stanoviti faunistički elementi, koji nas podsjećaju na južnu alpsku faunu, a dolina Neretve ima stanovitog odnosa sa faunom ugarske nizine. Otoči i obala Dalmacije karakterisani su napokon mediteranskom faunom.

Velikoj raznoličnosti flore i faune Dalmacije i njenoga mora odgovara u nemanjoi mjeri raskošno obilje geomorfoloških oblika, kojima se dalmatinski krš odlikuje. Krš se ne može, istina je, da podiči alpskim visinama. Na njemu nema ni prostranih pašnjaka, pa ni rijeka normalnoga tijeka; ali je ipak njegov reljef formama vanredno bogat, raznovrstan i zanimljiv. Sad ti se on ukaže kao pjenašto i uzburkano more, iz kojega proviruju čudne kamene sablasti nakičene zupcima, oštrecima i žlebovima. Sad opet izgleda bezbrojnim boginjama prekrit, a onamo, duboko se u kamen usjekle zatvorene vijugaste doline. Ili je pak, na pomolu kršovitoga bila, puklo pred očima prostrano polje, suho ili periodički plavljenio; ondje, napokon, otvara se takoder i po koje krško jezero sa zjalom znatnih dimenzija i okomitim pobočnim stijenama. Rijeka normalnoga tijeka, kao što je to slučaj u drugim krajevima, u kršu gotovo i nema; ali zato tu gospodare drugi, još zanimljiviji, vodenii tokovi, takvi, naime, koji izbiju s uzvisitije strane jednog polja kao bistri i šumni izvori, da se opet, na nižoj strani polja, ponovno uvuku pod zemlju kroz kakvi ponor.

Ponori, koje sam eto spomenuo, prava su čeda krša. Kada koji od ovakvih ponora prestane djelovati, kada, naime, u njega ne utječu više vode, prelazi on u jamu, ako mu je os bila okmoita ili kosa, a u pećinu, ako mu je ona bila više

ili manje horizontalna. Takvih napuštenih ponora ili jama imade u svakoj oblasti krša. Njihov je broj u Dalmaciji tako velik, da se ona može u tome pogledu porediti i sa kranjskim i istarskim krasom. U samoj srednjoj Dalmaciji imade preko 300 jama. Na Biokovo-planini ih je preko stotinu, a na Mosoru, toj planini čednih dimenzija, imade oko četrdesetak jama i pećina.

Jame se javljaju u svim visinama, od najviših planinskih visina pa sve do obale morske, sad osamljene, a sad opet po dvije tri na okupu. One nijesu ovisne niči o brazdenju naslaga niti o njihovu nagibu, već jedino o raspuklosti vapnenca. Što je u kojem kraju vapnenac čišći i što su u njemu pukotine brojnije, to je i broj jama veći. Njihova dubina u velike je različna. Najviše ih je od 10 do 15 metara, no ima ih i od 100, 200, pa čak i preko 300 metara dubine. Ako jame nisu zatrpane, u malenim dubinama prelaze one obično u pećinske šupljine. Kratki su to rovovi, koji slijepo završuju ili se pak razgraničuju u sustav podzemnih prostorija, koje se kadšto nižu u etažama, stvarajući jako zamršenu mrežu, pravi labirint podzemnih proširenja i suženja. Dok većina rovova slijepo završuje, dotle su neki u vezi s podzemnim krškim vodama. Ovdje zvonko žubori bistri podzemni potok, koji za kišovitoga vremena naglo nabuja i pobjesni; tamo opet vijuga podzemna rijeka, koja se na mjestima glatko proširi u čarobno podzemno jezerce, ili se pak niz kakovu strminu valja uz silnu buku, koja izazivajući još silniju jeku, sliči teškom zapomaganju milijuna utopljenika. Taj je podzemni svijet obično iskičen raznolikim i raznobojsnim okapinama. Sad ti se one ukažu kao čarobne aveti, sad opet kao umiljati žrtvenici, orijaški hramovi ili nježni slapovi. Pobočne su pak stijene tih pećinskih šupljina prikrite bogatim sagovima i divno iskičenim zavjesama, a sa svoda vise divne vis-kite različitog oblika, veličine i boje. Sve ti to skupa izgleda kao carstvo sanja i priča, kao začaran uljedeni vrt, u kojem se sve ljeska, blikešti, svjetluca i treperi, kao da je raskošno prosuto mirijadama dragulja. A ipak je sve to samo rezultat djelovanja vode!

Jame i pećinaste šupljine nisu nego napušteni ponori, dotično napuštena podzemna korita. Postale su dakle erozivnim djelovanjem vode. Okapine su pak djelo vodene korozije; kišnica, koja ponire, otaplja vapnenac, a ovaj se iz otopine nanovo iskristalizira na pećinskem svodu, na podu ili na pobočnim stjenama.

Već ovaj blijedi prikaz podzemnih krških oblika dovoljno kazuje da posjetioca krških dubina čeka obilata i bogata nagrada za njegov trud. Neizbrisivi su, mili i dragi svi doživljaji, koje čeljade proživi, kad prodire u taj bajoslovni svijet: impresije su to, koje te oplemenjuju i krijepe a jasno ti uvijek govore o velikoj savršenosti majke Prirode, koja je izvor svakom umijeću!

Istraživanje je jama i pećina sa gospodarskog pa i znanstvenoga stanovišta veoma važno, jer se tako pridonosi rješavanju zamršenog problema krške hidrologije, koji je putokaz za melioraciju krških krajeva: snabdjevati naime vodom bezvodne krške krajeve, a presušiti one, koji su vodom naplavljeni. Jame su i pećinske šupljine nadalje domaje čudnih, zanimljivih, troglofilnih i troglobijskih bića, a bogate su to riznice paleontoloških i prehistorijskih ostataka.

Od brojnih pećina Dalmacije osobita je spomena vrijedna pećina Vranača. Ona se otvara na sjevernom pristranku Mosor-planine a udaljena je iz Splita 28 km., sve po udobnoj automobilskoj cesti. Ovu je pećinu pred par godina bilo uzelio u zakup H. P. D. »Mosor«, te je velikim marom i požrtvovnošću uredilo silaze do dubine od 90 metara i instaliralo električnu rasvjetu. Zbog ve-

lebnih motiva, kojima su raskošno iskićene podzemne prostorije Vranjače, važna danas kao vanredna turistička atrakcija Dalmacije. Od dana svečanog otvorenja pećine do danas, dakle kroz same dvije godine, posjetilo je pećinu preko 10.000 posjetilaca. Ovoga pramaljeća pak imalo je H. P. D. »Mosor« rijetku i nadasve ugodnu čast, da u popisu posjetilaca pećine ubilježi prejasna imena Nj. Vel. Kraljice Marije, Nj. Vis. Prijestolonasljednika Petra i Nj. Vis. Prinčeva Tomislava i Aleksandra. Na pogled impozantnog i bogatog iskićenog stupa, koji se diže usred prostrane podzemne dvorane Njezino je Veličanstvo ugodno razdragano uskliknuo: »A h, to je upravo veličanstveno!« Tko posjeti Split, neka ne zanemari zaći u Vranjaču, jer je to pravi biser podzemnog dalmatinskog krša, a bogato je k tomu nalazište raznih spiljskih životinja kao i ostataka iz mlađeg kamenog doba.

Planinarima pak preporučujemo, da prigodom njihovih ekskurzija u Split ne izostave posjetiti jamu »Ledenicu«, čije se jezovito zjalo otvara u centralnom Mosoru, u nadmorskoj visini od 1.200 metara. Sa planinarskog Doma Kraljice Marije, toga dragocjenog ploda predanog rada splitskih Mosoraša, vodi do Ledenice markirana planinarska staza. Vremensko udaljenje 1 i pol sata. Tko posjeti Ledenicu, ne će požaliti truda. Uz divne morske i kopnene vidike, koji se sa mosorskih visova svud uokolo otvaraju, ostati će zadivljen jezovitim izrazima prirode krša te će se k tomu na lak i ugodan način upoznati sa odnosima, koji vladaju u visoko planinskim jamama vrećastoga oblika, u kojima se, upravo zbog takova oblika, skuplja na njihovu podanku zrak najniže godišnje temperature, tako da se ondje stvara i drži led kroz čitavu godinu. Dubina Ledenice iznosi 90 metara, a silaz se vrši bez naročitih sprava. U njenom najdubljem pećinastom dijelu provode život razne vrsti bezvidnih kornjaša, stonoga i paučnjaka. Jedincato je tu nalazište zanimljivog kornjaša Speoplanes giganteus i pauka Taranucus Giromettai.

Ing. ANTE PREMUŽIĆ:

SUŠAK

NOVI VISINSKI PUT U SJEV. VELEBITU

Opažanja osnivača g. Ante Premužića.

Meni se čini, da se nitko ne će potužiti na monotoniju. Monoton bi bio put zapadnom stranom, jer bi pored lijepa i bogata morskog vidika najbliži vidik neprestano sačinjavale Smrčeve Doline. Ovako se počevši od Krajačeve kuće na Zavižanu scenerija neprestano, brzo i bitno mijenja. Najprije Zavižanska lijepa panorama, onda se desno otvara interesantan pogled preko Modrić Doca na Balinovac. Odmah zatim priteže oči na pobliže razmatranje Pivčevac, pa vrtača Icinac. Dobivši poluokret kod Vukušić-Košanice povrati se pogled na prevaljeni dio puta i na Vučjak sa Krajačevom kućom, pokaže se Gornji Zavižan sa Rivinama, a onda planinar utone u šumski park i šumski hlad. Iz razmišljanja ga trza komad puta kod one manje kamene partije. Neugodne misli izbriše čistinja istočno Čemerikova Dočića i sa povraćenom dobrovoljom šeta se parkom do prve jače senzacije uz sam put strmog stijenja, odakle se pogled otvara na Pivčevac, Mali Rajinac i prodlje prema Lomu. Odmah opet pitoma šumica, pa sedlo i zapanjen pogled u krutu Velebitovu gordost. Nakon dva tri kameni ljučak bukov šumarak i parkovska vodoravna staza. Još se čovjek od čuda i ne

povraća, a ono se jave škape, oštraci i klanci, kao što je i red u takovom Velebitu.

Pogledi rone kao reflektorski traci u dno kamenih provalija i propinju se k stijenama masiva 1617 m, traže glavice Čepuraša (1570 m), snježne krpe po gudurama i nastavak puta, što je poput gorske željeznice prorezao klekovinu padinom Gromovače. Put se uzvрpolji grebenom između dvije jaruge, a onda odlučno skrene na istočnu bočinu Kuka 1617 m, — bez obzira na to, što se i sam čudi, kuda ga vodi — i omogući planinaru nenarušeno razgledanje po širokim prostorima Vel. Rajinca, Velikog Loma i velikih jama pod sobom. Dovle je Marko Vukelić ove god. (1931.) izradio put. Vrijeme, što je odmjereno za prolaz tim dijelom puta, odgovara opširnosti pogleda i broju objekata, koje je pogledati vrijedno. Čim vrijeme istakne, odmah je tu kao naručena šumica, da se utisci na brzu ruku prežvaču. Tko ih proglaši za svoj račun vanrednima, ima u samoj šumici odmah pored staze toranj, da ih s njega još jedamput obnovi. Žvakati ih na tornju ne treba, jer je do sedla ispod Kuka 1617 opet šumica, a sa sedla se vidi i prava velika šuma u Smrčevim Dolinama i more svakojakih brežuljaka sa šumom i bez nje, pa i pravo naše more — Jadransko — preko njih.

Gledamo i idemo Gromovači. Možda ćemo i na nju, ali usput ima štošta lijevo i desno, a put to i pokazuje motajući se s jedne bočine gorskog kosanjka na drugu i prelazeći na oko neznačnim, ali dragocjenim sedalcima, jer to dru-gačije i ne može. Za ispriku zabavlja tu put putnika sitnim, ali ljepušnjim stvarcama, a nezasitnicima pruža sve veće zalogaje mora, preko otoka i dalje, dokle god je naše. Na drugoj strani pruža im toliko veliku vrtaču, da je ni oni, koji obadva oka zdrava imadu, ne mogu jakim pogledom obuhvatiti, a odmah malo dalje oba Rajinca i Mali i Veliki. Za odmor se sada nađe bukov gajić, malen i ljepušan. Odavle dalje do Rosijeve kolibe je Nikola Šegota ove god. 1931.) izradio put. To je direktno udešeno za razmaženje ljude, ali su istočne i zapadne stijene, koje gajić od svakog vjetra štite, prave prirodne tvorevine. Ništa tu nije umjetno građeno, već rušeno da se put kroz kamenje naprijed probije. Uspevši se uz kosanjak dvije su mogućnosti: ili da zatiljak prislonimo uz pleća i dobijemo u vidno polje vrh Gromovače, ili da bradu zatisnemo u prsní koš, ne bi li okom dosegli dno prve te duboke vrtače pod Gromovačom. Odzada se ustrmio Kuk 1617 kao kljun ratnog broda u naletu.

Put ide dalje bez brige klekovinom ispod Gromovače, jer tko misli da je u većoj visini interesantnije, otišao je ravno na vrh i bez puta, a i onima koji na njemu ostanu, ne će biti dosadno sve do njegove najviše točke u gromovačkom južnom predgrebenju. Opet su tu za razonodu vrtače i doci, a prema istoku još neistraženi dijelovi Rožanskih Kukova. Na najvišoj točki puta treba izdahnuti, da silaz prema Fabinu Docu bude što slavniji. Desno preko mrkih jama i daljeg zelenog proplanka puca pogled k moru, a u pravcu napredovanja zbili su se na hrpu predstavnici elite Rožanskih Kukova: na suncu se ljeska tjeme Pasarićeva Kuka, ljubazno nam se smješka šumica po njegovu pristranku i dobrošno nas pogledava poznata spilja; Vratački i Novotnijev Kuk susreću nas svečano i ozbiljno, a preko njihova ramena znatiželjno zirkia Poljakov Toranj. Prijatna radost obuzima dušu, a put se koketno vrze oko čunjica rubom Fabina Doca, pa onda ravno pohrli posred okomite stijene Pasarićeva Kuka na ravni Jerković Dolac, da planinara ponudi snom i odmorom u Rosijevoj kući, odakle će ga sutra povesti dalje u središte Rožanskih Kukova na njihov »corso«.

PLITVIČKA JEZERA

Na livadi oko vrela skupio se narod da dočeka Svemilu. Uštap se caklio na modrome nebu osvjetljavajući svojim srebrnim zrakama sav kraj. Negdje daleko pjeva je čobanin. Tiha planina se razlijegaše od njegove otegnute turobne pjesme.

Ponoć je minula, a o Svemili ni traga ni glasa! Ljudi se zabrinuše. U spiljama se često krila zvjerad, medvjedi, hijene, zmije otrovnice; tu je nejako čeljadi lako moglo nastradati. A Svemila, to jest Crna kraljica, bijaše jedina nada cčajnog puka. Vode više nije bilo osim u sniježnicama na najvišim bregovima. Ako se i posljednja nada izjalovi, pomoći Crne kraljice, čeka ih sve strašna smrt od žđe. Tišina je zavladala i među ljudima, svaki se pojedini zapleo u teške turobne misli. — —

Ljubušna bijaše mlada i živahne čudi; ona i sada prekine šutnju: »Divne li mjesecine!« usklikne ushićeno. »U takvim noćima plešu vile svoje čarobno kolo. Vidoviti ljudi, oni koji se rodiše u košuljici, mogu ih vidjeti.«

»Tako je i kod ovog vrela neki čobanin jednom ugledao vile,« reče Tjehomila.

Svi se zanimahu kako se to zbilo.

»Bila je noć da ne može biti ljepša,« počne Tjehomila. »Nebo puno zvijezda i uštap se caklio među njima poput cekina. Svuda bijaše mir i tišina. Svi su čobani spaivali, samo najmladi među njima je bdio. On je već davno želio da vidi vilinsko kolo i sakrivao se za svijetle noći u šupljoj, staroj rakiti na rubu livade kod ovog vrela. Znao je da vile baš ovu livadu vole, jer u njoj je trava bujna i meka kao baršun. Ove noći sjedio je on u rakiti izgledajući vile. Noć je već poodmakla, a vila nema. Dok je tako čekao, obuze ga san. Najednom se on prene. Sa livade dopirala je prekrasna pjesma do njega. On se začuden ogleda i vidi pred sobom na ledini kolo djevojaka, jedna ljepša od druge, da ljepših ni zamisliti ne možeš. Baršunastih lica, crnih očiju, duge kose, bile su obučene u lagane haljinice, koje su se priljubile uz tijelo. Igrale su na livadi, a noge im se nisu ni dotakle tla. Divno ih je gledati! Jedna vila se čobaninu više no ikoja druga omilila, privlačeći ga kao goluba pšenica. On se pužući po travi došuljaо do nje pa je gledao i gledao, a da je se nije mogao nagledati. Najednom osjeti da ga zahvati omaglica. Bilo mu je kano da je naglo ispiо vrč prejakog vina. On poskoči, uhvati vilu i poljubi je. Ali kazna je smjesta uslijedila. Vila skinе luk s leđa, zapne strijelu i ustrijeli ga.«

Časak je vladala tišina, onda primijeti Ljubušna: »Vile znadu i okrutne biti!«

»Zar nije i Crna kraljica vila, vila s Velebita?« zapita Vlkota. Eno zora zori, a Svemile još uvijek nema. Samo ako vas one nisu prevarile. Ne vjerujem ja u tu Crnu kraljicu, a još manje Gavanovoј kćeri!«

Čim je Vlkota izustila te riječi, čulo se nešto poput mukle grmljavine.

»Jeste li čuli?« zapita uzrujano Tjehomila. »Grmjelo je!«

»Otkuda bi grmjelo! Ta nema ni oblačića na nebu!« odgovori podrugljivo Vlkota.

»Ja sam jasno čula da je grmjelo!« ponovi Tjehomila.

U taj čas usklikne Ljubušna: »Eno Svemile!«

Svemila se zaista vratila.

Svi je radoznali opkolije da čuju što je doživjela. Da li je našla Crnu kraljicu i hoće li se ona odazvati molbi i priteći narodu u pomoć.

Svemila stade živahno pripovijedati o noćnom doživljaju i kada saopći narodu kraljičinu poruku, opet zagrmi, ali tako snažno, da se sva zemlja potresla.
»Evo, tako potkrepljuje Crna kraljica svoju poruku!« reče Svemila.

Svi digoše ruke u velikom zanosu.

»Crna kraljica nam navješće kišu!« kliknuše. »Hvala ti, zaštitnice naša, za ovaj utješljivi znak tvoje sklonosti. Čuj molbu našu, smiluj se nesretnom narodu, daj nam potrebite vode!«

Najednom se silan vjetar digne i po treći put zagrmi.

Svi padoše na zemlju i dotakнуvši se čelom tla, digoše ruku i zamoliše usrdno:

»Dodi, zaštitnice hrvatskog naroda, pomozi nam, izbavi nas od te nevolje. Oj dodi, ukaži nam se!«

Nebo se u taj čas prekrije mrkim oblacima, munje zasijevaju i grmljavina zatutnji, da svi protrnuše. A nad vrelom ukaže se Crna kraljica sa sjajnom pratinjom.

»Narode!« reče, »Ti si dobar, vjeran i odan svojoj zemlji i svome vladaru, poslušan si i ustrajan, al ćeš biti dugo na straži kršćanstva. Vapio si za vodom i dobit ćeš vode u obilju. Kiša će padati dan i noć i voda će sve više rasti dok ne stvori šesnaest modrih jezera, jedno niže od drugog. Boja jezera bit će bajne ljepote, te ni pjesnici ne će naći riječi, da opišu njihove ljepote. U slikovitim slapovima prelijevat će se jedno jezero u drugo i šum biser-vode čut će se daleko.

Ja ču opet doći k tebi, mili narode, i mojim će ti dolaskom sinuti sunce ljepše budućnosti. Onda ne će biti zapušteni tvoji hladoviti gajevi i lijepo doline i gospoda iz svega svijeta dolazit će k tebi u pohode.«

Poslije tih riječi iščezne kraljica sa pratinjom.

Nastade veliki mrak, lomljava i treska.

Dan i noć lijevala je kiša, a kada opet sunce granu, promijenio se sav kraj. Gavanove gospodske kuće je nestalo, a na mjestu gdje je stajala, modriло se prekrasno gorsko jezero.

Zahvalni narod prozvao je to divno jezero »Proščansko Jezero«, i podigao je Crnoj kraljici ponosit dvor na vrhuncu brijege nad Kozjakom. Poslije se taj dvor nad Kozjakom malo pomalo zapustio, jer se kraljica povukla u podzemne vilen-ske dvore kod Galovca i Okrugljaka.

GRADNJA PLANINARSKE KUĆE NA PLITVIČKIM JEZERIMA

Potaknut člankom pod gornjim naslovom i prijedlozima gg. V. Borovečkog i M. Filjaka u 10. broju »Hrvatskog Planinara« (1931.) želio bih iznijeti svoje mišljenje o tom važnom pitanju.

Da je gradnja planinarske kuće na Plitvičkim Jezerima prijeko potrebna, o tome je uvjeren svatko, koji je ma samo jedan dan boravio na tim biser-jezerima. Preostaje samo da se riješi: 1. u kojem opsegu treba izvesti gradnju, i 2. kako da se dode do potrebnih sredstava.

G. Borovečki se zadovoljava pristojnom jednokatnicom sa mansardom i rusprostorijama, a g. Filjak je još skromniji u svojim zahtjevima, jer predlaže gradnju dotjerane seljačke drvene kuće onoga kraja. G. Borovečki, čini se, ne traži više samo s razloga, što misli, da se ne će moći sakupiti više od 350—360

hiljada dinara. — Inače, držim, bio bi i on za to, da se sagradi veća kuća sa velikim brojem jeftinih soba, jer bi se samo tako moglo oboriti one nevjerojatno visoke cijene, koje sada tamo vladaju. G. Filjak se pak boji, da bi velika zgrada narušavala veličanstveni sklad prirode.

Ja pak mislim, da bi trebalo sagraditi zgradu sa mnogo (najmanje 45) soba, jer što više soba ima u zgradu, to otpada razmjereno manja svota troškova na pojedinu sobu, i to jeftinije se ona može iznajmljivati.

Narhitektima je, da oblik i vajnski izgled zgrade dovedu u sklad sa okolinom. Uostalom doći će velike građevine s vremenom i onako na Plitvička Jezera — to je neminovno.

Kako ćemo doći do potrebnih sredstava? Poznato je, kako su poslije rata mnoge napredne države rješile stambenu krizu: udružilo se je nekoliko obitelji i sagradila se zajednička velika kuća sa stanovima od 1, 2, 3 itd. soba, i svaki stanar pridonio je za gradnju kuće dio svote, koji je otpao na dotični stan, te postao vlasnik svog stana. To je svakako najsigurniji način, da se dode do jeftinog i željenog stana, kada ne može sagraditi vlastitu kuću. Ako se stvar tako povoљno može rješiti sa stanovima, zašto se ne bi to isto učinilo i sa sobama?

Uzmimo, da se zaključi gradnja planinarskog doma na Plitvičkim Jezerima od 115 kreveta, koji bi bili smješteni po prilici ovako: 15 kreveta u 15 soba sa 1 krevetom; 50 kreveta u 25 soba sa 2 kreveta; 50 kreveta u 5 soba sa 10 kreveta. Zajedničke prostorije kao: blagovaona, čitaonica, kuhinja, kupaone, strojevi za centralno grijanje, i t. d. bile bi smještene u prizemlju i podzemlju, sobe sa 2 i 1 krevetom u prizemlju, I. i II. katu i potkroviju, a sobe sa 10 kreveta samo u potkroviju. Na prostoru za sobe moglo bi se štedjeti, jer ovakove sobe ne trebaju biti velike s obzirom na to, što se gost preko dana nalazi u prirodi ili u blagovaoni ili u čitaonici, a sobu upotrebljava lih za spavanje, slično kako je to sa sobicama na lađi. Dovoljno je dakle, da je soba tako velika, da se u nju može smjestiti 1, odnosno 2 kreveta, noćni ormarić, stol, 1—2 stolca i zrcalo. Ormari mogu biti ugrađeni u zid. Školjka za umivanje ne treba mnogo prostora. Namještaj neka je solidan, ali jednostavan. Luksusa ne treba. Ali zato treba uvesti osim električna svijetla i centralno grijanje sa tekućom hladnom i topлом vodom, jer mislimo iskorisćivati naš dom ne samo ljeti, nego i kroz cijelu zimu (zimski šport!); a i u proljeće i u jeseni imaju Plitvička Jezera svoje osobite čari. Na čistoću će se strogo paziti, pa treba već unaprijed tako graditi i sve prostorije tako uređiti, da će biti lako držati sve u najvećoj čistoći. Prema ovakovim smjernicama imali bi sada stručnjaci izraditi nacrte i što točnije izračunati, koliko bi takova zgrada skupa sa namještajem stajala.

Uzmimo svotu od 1.500.000 dinara. Na jedan krevet otpalo bi (1.500.000 : 115) oko 13.500 din. Naravno da svaki krevet učestvuje jednakim dijelom samo na troškovima za zajedničke prostorije i uređaje, dok se ostali troškovi imaju pravedeno porazdjeliti tako, da na krevet, koji se nalazi u sobi sa 1 krevetom, otpada najveći, a na krevet u sobi sa 10 kreveta najmanji dio, po prilici ovako:

Soba sa 1 krevetom stoji 25.000.— din; soba sa dva kreveta 33.000.— din; soba sa 10 kreveta stoji 60.000.— din. Ali treba uzeti u obzir i položaj dotične sobe: prednja strana sa vidikom ili stražnja, da li se nalazi u prizemlju, I., II. katu, ili potkroviju, te se ima u okviru prosječnih cijena u svakoj kategoriji uređiti cijena svakoj pojedinoj sobi.

I sada ćemo u prvom redu pozvati članove-planinare, koji žele postati vlasnici jedne sobe (sa 1 ili 2 kreveta), da se prijave. Držim, da bi već prvi ovakav poziv u »Planinaru« imao uspjeha. A ukoliko to ne bi bio slučaj, mogla bi se pozvati i šira javnost putem naših dnevnika. (Ja se već sada prijavljujem za jednu sobu sa 2 kreveta).

Vlasnik sobe imao bi naravno neograničeno pravo raspolaganja sa njome. Samo u slučaju, da je ne treba sâm, ili je nije dao na uporabu kojemu drugomu licu, bit će dužan, da to prijavi upravi doma, koja će uz stanovitu odštetu vlasniku moći upotrebiti ovu sobu za ukonačivanje drugih gostiju. Vlasnik sobe može biti svaka podružnica i pojedini članovi društva. Nečlanovi, koji žele kupiti sobu, moraju se ujedno i začlaniti. Središnjica društva, koja, kako g. Borovečki izlaže, može već sada računati sa svotom od 300.000.— din., mogla bi za sebe zadržati onih pet soba u potkrovju sa 50 kreveta, koje bi u prvom redu upotrebljavala za ukonačivanje izletnika u većim skupinama.

A isplati li se investirati naznačene svote u ovu svrhu? Uzmimo, da će gradnja ovako zamišljenog doma uistinu stajati 1.500.000.— din., a pojedine sobe 25.000.—, odnosno 33.000.— din.; uzimimo dalje, da će svaka soba biti najmanje kroz 4 mjeseca u godini nastanjena, i da je soba sa 1 krevetom najmanje 20.—, a soba sa 2 kreveta 30.— din. dnevno vrijedna (sada se u tamošnjim hotelima plaća još jedamput toliko, a i više); onda nam pokazuje račun, da uloženi kapital za sobu sa 1 krevetom odbacuje oko 8% (120 dana po 20.— din. = 2.400.— din.), a soba sa 2 kreveta oko 10% (120 dana po 30.— din. = 3.600.— din.). A gdje se može uložiti novac sigurnije i sa tako velikim dobitkom?

To bi bio materijalni rezultat ovakog pothvata, a da i ne govorimo o moralnom. Kolike li bi zasluge steklo HPD, učinivši na taj način pristupačima naša krasna Jezera i manje imućnim slojevima ne samo za dan-dva, kako je to dosada bilo moguće, nego i za dulji boravak kroz cijelu godinu!

Ako bude odziv velik, t. j. ako se bude prijavilo više reflektanata nego li je ovdje predviđeno soba, može se sagraditi i više soba, što bi samo još dalje znatno pojeftinilo pojedinu sobu.

Da bi se osobita pažnja morala posvetiti pitanju prehrane, ne treba naročito spomenuti. — To bi se moglo urediti po uzoru menzâ.

Ima naravno još mnogo drugih pitanja, također vrlo važnih, ali koja zasada nisu od tolikog interesa za samu stvar.

Slavoljub Kolesarić, pukovnik u m.

NOVA ŠUMARSKO-PLANINARSKA KUĆA NA IVANČICI

Zelena Ivančica, najviša i najljepša gora Hrvatskog Zagorja, dobila je ove jeseni na Očuri (617 m) novu solidnu i vrlo prikladnu građevinu, koja ima služiti u prvom redu interesima racionalnog šumskog gospodarstva i ujedno razvoju planinarskog pokreta u tom prirodnim krasotama tako bogatom kraju. Poslije podignuća nove planinarske kuće i željezne piramide na vrhu Ivančice (g. 1929.) to je u kratko vrijeme treća kulturna tekovina i turistička atrakcija na toj milovidnoj planini, koja je od prirode kao stvorena za ljetno i zimsko planinarenje.

Inicijativu za gradnju te kuće dao je poznati šumarski stručnjak g. Dr. Neđadić, sveuč. profesor u Zagrebu, komu je povjerena uprava šumâ Lepoglavske kaznione na Očuri, ogranku Ivančice, a gradnju je dao izvesti upravitelj istoga zavoda g. Dr. M. Bohaček. U tom predjelu ima taj zavod oveći kompleks šume (oko 550 jutara), koja se u novije vrijeme po posebnoj gospodarskoj osnovi obnavlja, uzgaja i uređuje, da se zavod može stalno opskrbljivati potrebnim ogrijevom. U njoj su izvedeni izvozni putovi i poprečne staze, koje mogu dobro služiti i planinarima, opzidana i uređena tri vrela (Smržnjak, Dubrava, Močvarska jarak), iz kojih zavod dobiva pitku vodu, pa iskrčen ravnjak Dubrava za uzgajanje šumskog bilja i raslinja.

Kraj toga rasadnika i u blizini izvrsnog vrela Dubrave podignuta je na vrlo zgodnom mjestu nova šumarska kuća. Ona leži na sjevernom obronku Očure, koji se prilično strmo diže iznad Lepoglave, i to na visini od oko 600 m pod vrhom Kozjanom (725 m), a udaljena je od Lepoglave oko 1½—2 sata hoda po označenom i izgrađenom planinarskom putu. Običan uspon iz Lepoglave do kuće nije naporan, jer vodi u okukama i preko više terasa, dok je prijeći put mnogo kraći (oko 1 sat) i strmiji. Na sredini puta ima prirodan vidikovac na visokoj stijeni, sa koje se pruža dalek i sjajan pogled. Do kuće vodi put i s južne strane, iz Lobora i Golubovca, kuda seljaci prelaze u Lepoglavlju.

Nova je kuća prizemnica sa dva dijela: prednji dio sastoji od prostrane blagovaone, kuhinje, izbe i sobe za šumara i lugara, a stražni dio zaprema zajednička spavaonica sa oko 20 postelja. I vanjski oblik i nutarnji raspored kuće čine na posjetnika vrlo prijatan dojam. Ona je zgodno uporište ne samo za ljetno, nego i za zimsko planinarenje, jer se ponađe na južnom obronku Koz-

NOVA ŠUMARSKO-PLANINARSKA KUĆA NA OČURI U IVANČICI

jana steru prostrane valovite čistine, koje su upravo idealan ski-teren, gdje se rado sanjkaju skijaši iz Ivanca i Lepoglave.

Blagoslov kuće i svečano otvorene obavljeno je 24. X. 1931. u prisluću g. Dr. Nenadića, zastupnika sreskog poglavara, zavodnog upravitele Dr. M. Bohačeka i njegova osoblja, dok su planinare zastupali predsjednik H. P. D-a središnjice g. J. Pasarić iz Zagreba, više odbornika H. P. D. podružnice »Ivančice« iz Ivanca pod vodstvom predsjednika g. Dr. A. Spilera i g. Dr. Jurčić, član HPD podružnice »Japetić« iz Samobora. Tom su prigodom inicijator i graditelj u svojim govorima o glavnoj svrhi te kuće naročito naglasili, da je ona namijenjena i planinarima, koji će u njoj uživati gostoprимstvo uz umjerene cijene za opskrbu i konak. Planinari su na usta predsjednika J. Pasarića usrdno zahvalili na bratskoj pažnji i susretljivosti i obećali, da će se sa drugovima na izletima po Ivančici češće svraćati u ovo udobno i pitomo gorsko sklonište na Očuri. Kuća je otvorena i dobro opskrbljena ljeti i zimi. Dok je ljeti lako pristupačna s više strana, zimi je najzgodniji prilaz iz Lepoglave. P.

Foto: Dr. R. Simonović

DOLINA PLAŠNICA, U POZADINI BABIN VRH.

Foto: dr. R. Simonović

JEĆMENOV DOL, U POZADINI MORAČKO GRADIŠTE

Foto: Dr. J. Poljak

POGLED NA PIRLITOR: U POZADINI DESNA STRANA TARE, DESNO BRDO
PIRLITOR.

Foto: Dr. J. Poljak

VRATLO, PREVIJA IZMEDU SINJAVINE I DOLINE PLAŠNICE.

SAVJETI PLANINARIMA SKIJAŠIMA

»La Montagne«, glasilo Francuskog Planinarskog Društva (Club Alpin Français), koje ima u svojim sekcijama velik broj skijaša, donosi u najnovijem broju (235. za studeni i prosinac 1931.) ove upute za planinare skijaše:

SKIJAŠI! BUDITE OPREZNI! Nesreće gotovo uvijek su skrivali neiskustvo i neopreznost planinara; izbjegavajte ih, držeći se ovih savjeta:

1. Ne idite na izlet n i k a d a s a m i ; cijelo društvo treba da sastoji od najmanje tri planinara i najveštiji među njima neka bude vođa.

2. Uzmite vodiča, ako nemate duge vježbe u zimskom planinarenju, ako ne umijete raspoznavati razlike u kakvoći snijega, ako je vrijeme sumnjivo.

3. Skije mogu da se slome; ponesite pribor za popravak i kljun za izmjenu.

4. Veza može da pukne; ponesite uvijek remen ili čvrstu vrpcu za popravak.

5. Najobičnija nezgoda može imati najteže posljedice, ako nemate druga, da vam pomogne, ili materijalnih sredstava, da im doskočite.

6. Zimsko planinarenje traži prikladnu opremu; pregledajte je prije svakoga izleta.

7. Čuvajte se lava u svako vrijeme, ali osobito poslije novog snijega ili kad se približava jugovina. Samo veliko iskustvo uči raspoznavati opasnu kakvoću snijega. U izvjesnim slučajevima može na oko najneviniji planinski obronak da prouzroči nesreću! Prelaženje preko malo strmijega obronka lako može da pokrene lavinu; skinite skije i penjite se ili silazite naprečac. Napokon prelazite oprezno preko žlebova.

8. Jeste li početnici? Uspon će vam biti lagani, ali se čuvajte prevelikog umora od čestog padanja na malo duljem silazu.

9. Visoke planine pristupačne su zimi samo vještim planinarima skijašima, koji su jednako vrsni. Skijaš novajlja ili nedovoljno izvježban može izvrći opasnosti sve svoje drugove na takvom usponu.

10. Dani su kratki: pazite da vas ne zateče noć daleko od kojeg skloništa. Naučite graditi sklonište od snijega u slučaju, da morate noćiti pod redim nebom.

11. U slučaju magle ili ružnog vremena nemojte izgubiti izvida jedni druge i povratite se brzo u svratište ili sklonište.

12. Prije puta pribavite podatke o uporabivim skloništima i o sredstvima za pristup u njih.

13. Nosite uvijek kompas i kartu.

14. Klonite se nepromišljenog pothvata i nemojte se baniti svojim junaštvom. Ne precjenjujte svoju fizičku snagu, niti svoju moralnu izdržljivost. Mislite na najnepovoljnije prilike i na sredstva, koja vode do pobjede.

15. Ako prelazite preko lednjaka, imajte dva užeta: jedno od njih nosit će onaj, koji je posljednji u povorci; taj neka ide u većem razmaku od drugog nosioca užeta, koji ne mora da stupa na njezinu čelu. Hodanje po lednjaku nosi sa sobom posebne opasnosti, koje se mogu prebroditi samo s pomoću vodiča ili dugim iskustvom na visokim planinama.

16. Ako se nikako ne može izbjegći prelaz preko strmog obronka, s kojega se ruše lavine, onda treba držati velike razmake između pojedinih planinara, a svaki od njih neka vuče za sobom dugu crvenu vrpcu. U slučaju, da se lavina

otisne, ove mjere opreznosti svode na minimum broj skijaša, koji su snijegom zatrpani, i omogućuju brzo iskapanje u smjeru, koji pokazuje vrpca, lakovim lopatom, kojom svaka takva povorka mora biti snabdjevena.

Skijaška vještina može biti uzrok opasnosti, ako je ne prati temeljito poznavanje planine.

PLANINARSKE VIJESTI

NEZGODA GEOLOGA JOVANA CVIJIĆA NA RILA PLANINI. Geolog Jovan Cvijić (rođen 1865., umro 1927.), koji je izišao na glas u učenom svijetu sa svojih geoloških radova o Kršu (koji on zove Karst) i istraživanja na polju geografije, geomorfološke i geologije Balkanskoga poluotoka, doživio je godine 1896. na Rila planini u Bugarskoj tešku nezgodu, u kojoj je malone životom postradao. Kad je pri istraživanju izvora Džermana (Sedam Jezera), Skakavice i Černog Iskra silazio sa bugarskim geografom D. Ilkovom i pratnjom sa visoravni (2600 m.) u duboku dolinu Sedam Jezera, poskliznuo se Cvijić na strmom zaledenom snježištu i strovalio se na njegovo podnožje — teško povrijeđen. Čini se, da sami vodiči nisu znali puta, koji vodi k prvom gornjem jezeru i preko tavanaca drugog i trećeg jezera silazi kod četvrtog jezera — Bliznaka. Cvijićev pratilac Ilkov opisuje tu nezgodu ovako (P. Deligradev: Rila. Sofija 1928., str. 134—6): »Već se u početku silaza činilo, da će biti naporan, ali na opasnost, koja nas je zadesila, nitko nije pomiclao. Polagano smo nizbrdo puzali sjedeće rukama i nogama pridržavajući se čvrsto za travu i korijenje, što smo ga pri silazu tu i tamo nalazili. Najzad izgubismo bilo Rupa iz očiju, i opasnost iskrne pred nama u najgroznijem vidu. Spuštali smo se po grebenu jedne stijene, koja se okomito rušila a četvrtu jezero 300 m duboko pod nama.. Jezerski je ponor rastvorio strašno ždrijelo pod nama, svaki tren spremjan da nas proguta. Svi smo se na mjestu ukočili od straha. Natrag nismo mogli da se vratimo — to bi bila gotova propast. A nismo mogli ni da zovemo u pomoć drugove, koji su ostali gore na sedlu Rupa kod konja, jer između nas i njih bilo je grmlje klekovine, pa nas ne bi mogli čuti, jer su se prije nas otputili prema toj klekovini. Morali smo sami da sebi pomogemo ili da se sunovratimo u jezerski bezdan i da svi do jednoga izginemo. Najposlije vodič nam otkrije jedno prohodno mjesto nadesno od ponora, i mi smo se vukli po grebenu za njime. Pred nama se ukaza strmo (59°) zaledeno snježište, dugo oko 1 km, koje se sunovratno rušilo sve do obale četvrtoga jezera. To bijaše jedini put za silaz i jedino naše spasenje. Ali po tom snježištu nije se moglo hodati, ni plaziti, jer je nagib bio suviše strm. A nismo imali mnogo vremena za promišljajanje, jer je sunce već počelo zapadati i noć je lako mogla da nas zateče na tom opasnom mjestu.

Odlučismo da prokopamo stepenice preko snježišta i predemo na drugu stranu njegovu i da se počnemo spuštati među rubovima i stijenama planine, ili da propadnemo u koju jamu i da se strovalimo za uvijek na podnožje snježišta. Riješili smo se ipak na tu opasnost, jer nam više nije bilo drugog izlaza.

Prof. Cvijić i vodič podože naprijed kao najhrabriji. Trojica nas slijedimo za njima, pa smo se sad spuštali u snježne jame, a sad se izvlačili iz njih s velikim naporom. Svima su nam drhtale ruke i noge, pa smo svi stenjali i teško uzdisali od straha i napora. Najednom čusmo jedan očajni krik i poluplačljivo zapomaganje. To bijahu očajni krikovi Cvijića i vodiča. Prof. Cvijić, ne promišljajući mnogo od želje da što prije stigne do jezera, spustio se niz zaledeno snježište. Vidjeli

smo, kako je poletio niz snježište i ostali smo na mjestu kao ukopani. Vodič je stao proklinjati čas, kad je pristao da pode s nama. Cvijić se kotrljao niz snježište s tako silnom brzinom, da se nije moglo razabratiti, da li se to kotrlja čovjek. Svi smo bili duboko uvjereni, da će stići na obalu jezera sav polomljen. A kada smo i mi stigli na obalu, nadosmo Cvijića živa, samo mu je bila ognjena ruka do lakti i razbiti nos i glava. Strah nas je minuo. Silaz je trajao 2 i pol sata.« — Nato su onda proveli noć bez hrane i povoja, a sjutradan na povratak iz Rila-planine Cvijić nađe kod jezera Bliznaka na tragove diluvijalnih glečera na Rili. Do toga vremena učeni je svijet vjerovao, da na Rili i drugim planinama Balkanskog poluostrva nije bilo ledenjaka. Stoga se ovo otkriće ove male ekspedicije s pravom smatra epohalnim.

PLANINARSKA LITERATURA

»MORFOLOGIJA SJEVERNOG VELEBITA«. G. Dr. Bernhard Bauer, sin poznatog planinara g. Dr. Vincenca Bauer-a, potpredsjednika zemaljskog sudišta za Štajersku u Grazu, promoviran je na sveučilištu u Gracu dne 4. XI. 1931. na čast doktora filozofije na osnovu prihvaćene njemačke radnje: »Die Morfologie des Nördlichen Velebit«. Tu je raspravu mladi doktor izradio nakon ponovnih studija u naravi na sjeverenoj poli Velebita, pri čemu su ga pratili: odlični prijatelj Velebita njegov g. otac i njegova gda. majka. Mladom g. doktoru najljepše čestitamo na njegovom uspjehu i veselimo se, što je i on za ovaj specijalni studij odabrao naš krški Velebit. Radnja opseže 86, sa literaturom 88 i pol stranica kancelarijskog formata pisanih strojopisom. Pisac se je služio od domaćih pisaca radnjama: Cvijića, Koch-a i Dr. Poljaka. Kao prilog studiji pisac je izradio morfološku kartu Velebita sjeverno od Oštarijskog sedla i šest posebnih karata, koje prikazuju pojedine probleme, među njima i koloriranu kartu, koja prikazuje ledeno doba na Sjevernem Velebitu. Radnja je ilustrirana brojnim autorovim fotografijama. Izvadak radnje izići će u prvoj poli 1931. u »Zeitschrift für Geomorphologie«. Na prikazivanje i rezultate, do kojih dolazi ova radnja, prvom čemo se prilikom povratiti.

Dr. Ivan Krajač.

KARLA KOLESARIĆ: PRIČE I PRIPOVIJETKE SA PLITVIČKIH JEZERA. Ilustrirao Andrija Maurović. Naklada spisateljice. Nedavno je izašla pod ovim naslovom simpatična knjižica darovite a dosad nepoznate spisateljice. Taj je prvijenac ugodno iznenadjenje ne samo za omladinu, kojoj je očito u prvom redu namijenjen, nego i za mnoge posjetioce toga zemaljskoga raja, koji im izlazi oživljen u ovim prekrasnim pričama. Ove su legende i balade krasan plod žive i zanosne duše, očarane divotom najkrasnijeg kraja mile naše domovine Hrvatske. One su po svojoj zamisli i obradbi vrlo uspjela razrada himne »Lijepa naša«. Već dugo se osjećala praznina u tom pravcu. Spisateljica je ovim pričama tomu sretno doskočila i mnogo doprinijela popularizovanju ovoga divnoga kraja. To je najljepši vodič mladeži našoj za Plitvička Jezera. Bilo bi željeti da u tomu smjeru nastavi i za naš mladi naraštaj i za sve one, koji i u odrasloj dobi nisu izgubili smisao za čistu i lijepu poeziju. Priče se s nasladom čitaju i zasluzuju punu pažnju planinara i prijatelja prirode. Jezik je biran i stil fin i nježan, ton pučkog pričanja vjeran, tendendija plemenita i rodoljubna. Da naši čitaoci vide, koje vrline rese ovo novo književno djelo, donosimo u ovom broju s dopuštenjem gospode spisateljice iz te knjižice krasnu priču o postanku Plitvičkih Jezera. Ilustrator g. A. Maurović uresio je priče s više zgodnih i lijepih slika. Plitvičke priče usrdno preporučujemo našim članovima. Cijena je knjizi Din. 20, dobiva se kod spisateljice u Bjelovaru i kod »Putnika« u Zagrebu.

DRUŠTVENE VIJESTI

POTPORA ZAGREBAČKE TRGOVAČKE KOMORE ZA IZDANJE PREMUŽICEVE BROŠURE O TURISTIČKOM UREDJENJU RABA. Gosp. Ing. Ante Premužić, šumarski inspektor na Sušaku, izradio je prije tri godine regulatornu osnovu za Plitvička Jezera, na kojima je otkrio i sjajno uredio dvije nove čarobne spilje. Istodobno on je izvodio drugo znamenito kulturno djelo: visinski put po Velebitu od Oltara do Oštarija. Kad mu je prošle godine bilo povjereno uredjenje nacionalnog parka u državnoj šumi Dundo na otoku Rabu, tom je prigodom zasnovao i izradio program rada za turističko uređenje otoka Raba i uz to dospio da načini osnovu za uredjenje nacionalnog parka u Velikoj Paklenici u Južnom Velebitu. Ta je brošura ozbiljna i temeljita studija o radovima i sredstvima za potpuno uređenje cijelog otoka u turističkom, kulturnom, estetskom, higijenskom i gospodarskom pogledu, da Rab zaista postane biserom Hrvatskog Primorja, kako ga već danas neki zovu. Primiški rukopis naše se društvo smjesta pobrinulo, da pospješi njezino izdanje. U tu se svrhu obratilo molbom na zagrebačku komoru za trgovinu, obrt i industriju, koja ima u svom krilu naprednu ustanovu: Odbor za unapredjivanje turizma, da podupre izdanje ove vrlo važne brošure. I komora nam je spremno izašla u susret, odobrivši iznos od Din. 3.000 za djelomično pokriće troškova oko toga izdanja. Brošuri će se dodati pregledna karta otoka Raba, i pored toga bit će bogato ilustrirana krasnim fotografskim snimcima najznačajnijih mjeseta i prizera sa otoka Raba, što ih je izradio tamošnji vješti foto-amater g. V. Novak. Jedna oveća slika bit će izrađena u bojama. Brošura ima izaći početkom proljeća.

SKIJAŠI U PLANINARSKOJ KUĆI na ORJENU. Javljuju nam iz Dubrovnika, da je H. P. D. podružnica »Orjen« u novoj planinarskoj kući na Orjenu, koja je ove godine sagrađena, montirala jednu peć i štednjak, namjestila stol i par klupa i pripremila goriva drva, čime je omogućeno, da skijaši nalaze u kući zaklon i utočište. Tako je polovicom prosinca četa dubrovačkih skijaša boravila u toj kući, izvodeći svoje vježbe u njezinoj okolini u vrijeme, dok u našim stranama nije bilo prikladnoga sanjkalista. Zanimljiv je slučaj, da se je kod »Orjena« broj opremljenih skijaša povećao na 25. H. P. D. središnjica, koja je dosada za tu kuću dala Din. 30.000, ponovo je ovih dana iz skromnih svojih sredstava doznačila Din. 2.000 za nabavu najnužnijeg namještaja u kući.

TELEFON U TOMISLAVOVOM DOMU NA SLJEMENU. Davna je želja i osnova HPD-a, da izvede telefon do svoje planinarske kuće na Sljemenu. To je pitanje bilo na dnevnom redu od g. 1912., kad je naše društvo podiglo pokraj gradske svoju prvu kuću na Sljemenu, a postalo je »goruće« poslije svjetskog rata, kad se je posjet Sljemenu tako silno razmahao, da je ono postalo prirodnim perivojem grada Zagreba. Ali HPD-u kraj drugih prijekih i neodgodivih potreba nisu dosad dostajala sredstva, da tu prilično skupu i nerentabilnu investiciju izvede. No pošto je nedavno Društvo gradskih činovnika odlučilo, da dade izgraditi telefon do svoga doma na Sljemenu, nametnula se našemu društvu potreba, da istodobno učini isto za Tomislavov Dom. Na našu nam je molbu Direkcija pošta i telegrafa u Zagrebu obnovila dozvolu, koja je našemu društvu izdana još god. 1928., našto je društvena uprava uplatila građevni predujam, pa se je telefon počeo građiti prije Božića. Imaju nađe, da će — ako vrijeme dopusti — naša poslovница (Dolac 1.) oko Nove godine biti spojena telefonom sa Tomislavovim Domom na Sljemenu. Time će se olakšati brzi saobraćaj i omogućiti točne informacije o vremenskim prilikama na gori, jer se kod našeg doma nalazi stanica

za meteorološka opažanja, koja će odsada davati dnevno više puta izvještaje Geofizičkomu zavodu i našoj društvenoj poslovnici. To je napose od nemale važnosti u zimsko doba, kad zagrebački skijaši traže točne podatke o stanju snijega na Sljemenu.

Nova investicija traži pored redovnih godišnjih taksa i prinosa za telefonsku prugu (oko Din 4000) dosta znatne izdatke (oko Din 40.000), koji se imaju odmah uplatiti. To treba da uvaže naši članovi i da se oduže društvu time, da dosadašnji ostanu našemu društvu vjerni i da nam pribave što veći broj novih članova.

OSNIVANJE PODRUŽNICE HPD-a U KRALJEVICI. Javljujemo nam odanje, da je nekolicina mladih ljudi, koji su prijatelji prirode i planina i žele posjećiti promet stranaca, došla na misao, da u tom renomiranom morskom kupalištu s vrlo povoljnim položajem i krasnom okolicom osnuju podružnicu našega društva. Kako HPD sada upravo gradi prostranu planinarsku kuću na Risnjaku, najljepšoj planini Gorskog Kotara, koju će jamačno mnogo posjećivati domaći i strani izletnici iz Hrvatskoga Primorja, nastao je doista povoljan momenat za osnutak planinarske podružnice ne samo u Kraljevcima, nego i u drugim morskim kupalištima na obali i na otocima Krku i Rabu. Naša je uprava pokretačima ove lijepo namisli poslala upute, nacrt pravila i sve potrebne tiskanice za osnutak naše podružnice u Kraljevcima sa željom za sretan uspjeh toga hvale vrijednog nauma.

DVA ZNAMENITA ALPINISTIČKA USPJEHA NAŠIH PLANINARA. U posljedne dvije godine bilježi naš planinarski pokret dva znamenita uspjeha u visokoj turistici. Dva člana H. P. D. »Sljemen« gg. Dušan Jakšić i Fr. Draženović, koji su se pred par godina ponovo uspeli bez vodiča po čuvenoj sjevernoj stijeni na Triglav, izveli su bez vodiča god. 1930. sjajno uspeli uspon na Mont Blanc (4.810 m.), najvišu goru u Evropi, a prošle su se godine isto tako bez vodiča uzverali na najljepši briješ u Alpama, na Matterhorn (4505 m) u Švicarskoj, koji je na glasu kao jedan od najteže pristupnih i najvratolomnijih vrhova u evropskom velegorju. Kroz nekoliko dana prije njihova penjanja vladalo je strašno nevrijeme na okolnim visokim planinama, nakon čega je Matterhorn ostao pod dubokim snijegom, što je u znatnoj mjeri oteščavalo penjanje. Unatoč tome tura je uspjela pod vodstvom gosp. Jakšića, koji je ne samo odličan alpinist, nego i vrstan planinarski pisac. Njegovi zanimljivi i iscrpni opis uspona na Mont Blanc izšao je prošle godine u 6. i 7. broju »Hrvatskog planinara«, zajedno s vrlo uspјelim snimcima njegova druga g. Draženovića, te je pobudio pažnju i izvan naše domovine. Na sličan je način opisao i prošlogodišnji teški i smioni uspon na Matterhorn u 10. i 11. broju »Hrvatskog Planinara« zajedno s velikim brojem sjajno uspjelih snimaka istoga svoga druga, pa je izazvao živo zanimanje i poхvalno priznanje u krugovima planinara, koji umiju cijeniti takove izredne alpinističke pothvate.

PRINOS H. P. D. P. »PAPUK« U VIROVITICI ZA KUĆU NA RISNJAKU. Ova agilna podružnica prva se je spremno odazvala našemu pozivu na solidarnu suradnju i poslala 26. XII. Din 500 (pet stotina) kao prinos za gradnju planinarske kuće na Risnjaku. Sa zahvalnošću bilježimo ovaj hvale vrijedni primjer žive planinarske svijesti.

POGODNOSTI NAŠIH ČLANOVA NA ŽELJEZNICAMA. Na upite s više strana ponovno javljamo, da je gosp. ministar saobraćaja svojim rješenjem od 20. VI. 1931. br. 5736 odobrio povlasticu od 50% na brzim i osobnim vlakovima za članove »Saveza planinarskih društava Jugoslavije«, kojemu pripada H. P. D. u Zagrebu sa svima svojim podružnicama, i to na taj način, da je dotadašnji

broj putne skupine od **10** lica smanjen na **6**. Na Samoborskoj željezniči uživaju naši članovi istu pogodnost bilo da putuju u skupini bilo kao pojedinci uz predočenje društvene iskaznice s potvrdom o uplaćenoj članarini za tekuću godinu. Putovanja u skupini od šestorice na državnim željeznicama mogu se poduzimati samo na osnovi uvjerenja, koje valja prije puta podići u poslovnicu Hrvatskog Planinarskog Društva, Dolac broj 1. za vrijeme uredovnih sati od 8 do 1 sat o podne i od 5 do 8 na večer. — Prema zaključku saveznog kongresa uprava je planinarskog Saveza poduzela korake, da se broj lica u skupini snizi barem na 3, da se tako omogući što brojnije i češće pohadjanje planinskih krajeva.

»ŠUMSKI DAN« I DOBROTVORNA AKCIJA SPLITSKIH PLANINARA. H. P. D. podružnica »Mosor« u Splitu priredila je po običaju prijašnjih godina 15. XI. »Šumski dan« na Mosoru, na kojem se opet posadilo nekoliko hiljada mlađih borova, od kojih će se za koju godinu zazeleniti sav okoliš planinarskog doma na Ljuvaču. Kod toga sadjenja sudjelovala su i djeca pučkih škola iz obližnjih sela Gornjeg i Donjeg Sitna, što je svake hvale vrijedno. Banovinski šumski stručnjak drži obično prije početka sadjenja stručno popularno predavanje o važnosti i uzgoju šuma, te ova korisna i propagandna akcija »Mosora« stoji pod njegovim stručnim vodstvom. Lijepo je i hvale vrijedno, da se za ovim uzornim primjerom »Mosora« povode i okolne općine na primorskom kršu. Tako javljaju novine, da je pod kraj studenoga održan šumski dan u Kliskoj općini, u kojoj su školska djeca u Dugom Polju, Konjskom i Kliskoj Kosi posadila oko 10.000 borovih sadnica. Isto su tako u Milni školska djeca pod vodstvom učitelja zasadila nekoliko hiljada sadnica. Pored toga »Mosor« je spremio po običaju prijašnjih godina božićni dar sirotinji u dalmatinskom zagorju. Podijelio je darove u živežnim namirnicama najsiroromašnijima, nejačadi i udovicama, koji u ovoj slaboj godini stradaju od gladi. Upućen je i poziv rođljubnim hrvatskim srcima za potpomaganje u ovoj plemenitoj akciji, kojoj stoji na čelu gđa Vinka Bulić iz Splita. Sličnu dobrotvornu akciju izvode u planinskim krajevima velika inostrana planinarska društva, kao česko-slovačko, švicarsko i njemačko-austrijsko.

INTERNACIONALNA EKSPEDICIJA NA HIMALIJU pod vodstvom prof. Dr. Dyhrenfurtha javlja: »Veselit će Vas ako čujete, da nam je Vaša Ovomaltina i na našoj ekspediciji mnogo koristila. Penjanje u visine od 7000 m i više je sigurno jedan od najvećih napora, što se može zamisliti. Ovomaltine nam je pri tom neobično koristila kao okreplno sredstvo, a i u slučajevima bolesti upotrebljavao ju je s uspjehom liječnik ekspedicije.«

SADRŽAJ: Dr. I. Krajač: Sjeverna vrtača Varnjače, str. 3 (sa 4 slike na umj. prilogu). — Dr. I. Poljak: Od Plevlja preko Sinjavine do Kolašina, str. 10 (sa 4 slike na umj. prilogu). — U. Girometta: Jame i pećine primorskog krša, str. 16. — Ing. A. Premužić: Novi visinski put u Sjev. Velebitu, str. 18. — K. Kolesarić: Plitvička jezera, str. 20. — Sl. Kolesarić: Gradnja planinske kuće na Plitvičkim Jezerima, str. 21. — P.: Nova šumarsko-planinarska kuća na Ivančici, str. 23 (sa 1 slikom). — Savjeti planinarima skijašima, str. 25. — Nezgoda Jovana Cvijića na Rili, str. 26. — Planinarska literatura, str. 27. — Društvene vijesti 28—30.

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu: pretplata stoji godišnje Din 50.— (za dake i naučnike Din 40.—; za inozemstvo Din 70.—). Pretplatu, reklamacije, rukopise i fotografije prima HPD središnjica u Zagrebu, Dolac broj 1. Odgovorni urednik: prof. Josip Pasarić, Medveščak br. 57. — Izdavač »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskar »Tipografije« d. d. Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskaru odgovara I. Ivanković, Zagreb, Selska c. 39.